

Izenen mendeko perpausak: XX. mendeko erabilera

XABIER ALBERDI — JULIO GARCÍA — IÑAKI UGARTEBURU
(EHU)

Abstract

The aim of this work is to analyze the usage of adjectival subordinate clauses in the 20th century. On that purpose, we have examined an ample corpus from a descriptive point of view. On the other hand, the description and real-use data may be important for determining the standard use of those structures.

We have analyzed 17 words (beldur, esperantza, itxaropen, susmo, uste, etc.) and the form of the adjectival sentences which are typically associated with them, bearing in mind their frequency and dialect. We show that there is a larger proportion of adjectival clauses with non-inflected verbs. As for those examples in which the verb appears inflected, verbal nouns are more common than participles, and the most common subordinating affix is -n, and less frequently -la. The structures with -lakoaren, -laren, -naren and -neko, whose usage has increased considerably during this century, are a lot less common.

1. Sarrera

Ikerketa honetan izen batzuen (*aitzakia, beldur, berme, berri, damu, erabaki, esperantza, itxaropen, seinale, susmo, uste...*) mendeko perpausen sintaxia dugu aztergai. Zehazkiago esateko, horrelako mendeko perpausen ikuspegi deskriptibo soilera mugatu dugu oraingoz geure azterketa: hots, halako perpaus izen lagunek hartu ohi dituzten menderagailuak (*-n, -la, -lako...*) ditugu aztergai.

Gai honen inguruan oso bibliografia urria dagoela aitortu behar dugu. Besteak beste, honako aipamenak azpimarratuko genituzke: Azkarate (ms; 1995), Azkue (1905-1906), Goenaga (1978), Lafitte (1944), Oihartzabal (1986). Azken urteotan hainbat estilo-liburu eta gramatikatan gaia arautzeko proposamenak bildu dira (Egunkaria 1995, Kintana & Salaburu 1984, Zubiri & Zubiri 1995...). Dena den, gure iritiz oraindik ez dugu arautze-lanari ekiteko behar besteko eta behar bezalako azterketarik, eta horregatik gure artikulu honetan alderdi deskriptiboari lotuko gatazka, proposamen arauemailerik egin gabe.

Garrantzi handiko kontua dela uste dugu, bereziki euskara teknikoaren eta itzul-pengintzaren aldetik begiratuta. Izan ere, aro berriko euskara estandarrean —teknikoan batik bat— ikaragarri ugalduta dira horrelako egiturak, literatura-tradizioan izan

ez dituzten maiztasun altuak (-lako) eta itxura berriak (-neko, -laren...) bereganatuz. Bestalde, oso kontu korapilatsua da, ez baitago erregela orohartzailen bitartez kasuistika guztia besarkatzerik; esaterako, egitura berriei hesiak ezarri nahirik, maiz esan izan da horrelako mendeko perpausek -n, -la eta -lako menderagailuak hartzen dituztela, atzizki horietatik edozein hautatzea beti zilegi eta egoki balitz bezala.

Esan bezala, azterketa deskriptiboa da gurea. Horretarako, UZEIren laguntzaz¹ eskuratu dugun *EEBS (Egungo Euskararen Bilketa-lan Sistematikoa)* corpus zabala erabili dugu, XX. mendeko euskara idatzia biltzen duena. Corpus horretan 1900-1990 bitarteko testuak daude bilduta. Hurrengo aldiak eta euskalkiak bereizi dira:

Aldiak	Euskalkiak
1. lehen aldia (1900-1939)	B (Bizkaiera)
2. bigarren aldia (1940-1968)	G (Gipuzkera)
3. hirugarren aldia (1969-1990)	Z (Zuberera)
	L (Lapurtera, (goi eta behe) nafarrera)
	Bat (euskara batua)
	? (Sailkatu gabeak)

Guztira, izenen mendeko perpausen ia 700 agerraldi daude corpus horretan. Deskripzioarekin batera adibide ugari eskaintzen saiatu gara, zenbaitetan adibideak azalpenak bezain argigarriak direlakoan. Goiko sailkapenaren arabera, adibide bakoitzaren bukaeran honako xehetasunak eskaini ditugu: euskalkiaren laburdura eta aldia.

Mendeko perpausa maizen onartzen duten hemeretzi izen hautatu ditugu eta izenez izen antolatuta dugu azterketa. Aztergai ditugun perpausen XX. mendeko testuetako agerraldi guztiak biltzen ditu gure azterlanak; eta horregatik iruditu zaigu garrantzi handikoa kopuruak eta maiztasunak taula bidez eskaintzea. Izen bakoitzari atal bana dagokio eta atal bakoitzaren hasieran azterketa deskriptiboaren emaitza guztien berri ematen duen taula ipini dugu: lehenik, izen bakoitzarekin eraturako mendeko perpausen agerraldi-kopurua ematen da; ondoren, perpaus izen lagun horien egituraren arabera banaketa ageri da (emaitza absolutuak eta hauei dagozkien ehunekoak barne).

Atera ditugun ondorioak behin-behinekoak dira kasu batzuetan; izan ere, erabilitako corpusa XX. mendeari dagokio eta horrek aski baldintzatzen du ondorioen irmotasuna. Beraz, aurrera baino lehen, oharkizun garrantzitsua egin behar dugu: zenbaitetan, ikerlan honen ondorioak hustuketa zabalago eta sakonago baten zain geratu beharko dira,² *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren corpusaz baliatuz burutzeko asmoa dugun ikerketa xeheago baten zain, hain zuzen. Dena den, mende honetako 700 agerraldi inguruk osatutako lagin hau erakusgarri pisuduna delakoan gaude, batez ere, euskararen aldi berriko joerak erakusteko.

Esanak esan eta eragozpenak eragozpen, ondorio jakingarriak atera ditugulakoan gaude. Bi mailatako ondorioak atera ditugu: a) batetik, banakako ondorioak, hitz edo izen bakoitzaren inguruko egiturei dagozkienak (ez baitago izen guztien erabilera

(1) Bihoazki hemendik gure eskerrik zintzoenak UZEIko Miriam Urkiari, berari eskerrak eskuratu dugu eta lan honetako corpusa.

(2) Zenbaitetan, hala ere, *Orotariko Euskal Hiztegia*-z baliatu gara gure adibidetegia osatzeko eta batez ere tradizio zaharren eta berriaren arteko konparaketak egiteko.

besarkatuko duen lege orokorrik); b) bestetik, euskararen aldi berriko desbideratzeak artezteko balio izan dezaketanak, oro har, menderagailu badaezpadakoen (*-neko*, *-naren*, *-laren*) erabilerari dagozkionak edota *-lako* atzizkiaren oraingo maiztasun nabarmenagoari dagozkionak.³

2. Aitzakia

2.1. Agerraldi-kopurua eta egituren maiztasuna

Aitzakia hitzarekin 27 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko aitzakia</i>	18 agerraldi (%66,6)
<i>-laren aitzakia</i>	3 agerraldi (%11,1)
<i>-lako aitzakia</i>	6 agerraldi (%22,2)

Gure datuen arabera, izen honen mendeko perpausa jokatu gabea izaten da gehienetan (18 agerraldi, %66,6). Horrelakoekin ez dago zalantzarik, *-t(z)eko* baita agertzen zaigun forma bakarra. Hona hemen, adibide banaka batzuk:

-t(z)eko aitzakia

(...), gizonak osasun ona dutelako, zarrak oraindik bizi litezkelako, gaxoak beayek baño gaizkiago zeudenak sendatu diralako; guziak eriotza *urrutiratzeko aitzakiren bat* bai dute. (G/ 2. aldia)

Sei seme-alabei ahoa betetzen nahiko lan izan zuten garai batean gurasoak, baiña, ez zegoen negar gehiegi *kontatzeko aitzakiarik*. (G/ 3. aldia)

Zigorrez, Gerla Ministroak, Bonapartek zirikatirik, Neumayeri hamalau eta hamabost gerla dibisioen buruzagitza *emateko atxakiaz*, Parisko tokitik egotzi zuen. (Bat./ 3. aldia)

Apaiz gazte bat neukan ondoan, eta dijestioa *egiteko aitzakiarekin* Donibane-neko bidean ibiltzera gonbidatu ninduen. (Bat./ 3. aldia)

Joan den mendearen hasieran, 1801.ean, Errusiako tsarrak, Georgia turko eta pertsiarren erasoetatik *gordetzeko atxakiaz*, bere agintepera ekarri zuen. (Bat. ?/ 3. aldia)

Gainerako egitura jokatuak dira zalantza gehien sortzen dutenak: tradizio urria dute eta nahiko berria. Ohartarazi behar da, dena dela, egitura jokatuetan *aitzakiaz/aitzakian/aitzakiarekin* forma atzizkiduna agertzen dela beti.

-laren aitzakia egituraren 3 agerraldi ditugu: 2 gipuzkerazkoak eta bat euskara batukoa (hain zuzen, Xabier Gereñoren *12 Nobela labor* liburukoa). Aurreko mende-etako tradizioa hobeto arakatu beharko litzateke, baina oraingoz *-laren aitzakia* egitura berrikuntza ez ote den susmoa dugu.

(3) Esan bezala, oraingoz, auzi teorikoak (hala nola, perpaus izen lagunen sailkapena, perpaus hauetan ageri zaigun *-n* zorieko horren eta erlatibozkoaren arteko bereizketa, etab.) alde batera uztea erabaki dugu. Dena dela, zorretan gaude Miren Azkaratek Euskaltzaindiko Gramatika Batzorderako prestatutako "Perpaus izen lagunak" izeneko txostenarekin, zirriborro hori izan da-eta gure ikerlanaren abiapuntu eta oinarri nagusia.

-laren aitzakia

Gastu aundiak egin ondoren, diru gabe *arkitzen zalaren aitzakian* kendu ziozkan Elizari bere ondasun guztiak, eta geyenak saldu zittuan uskeri batean. (G/1. aldia)

Giro baten morroi ez izateko, norbait gerala adierazteko, ohitarak [sic] *ito egin gaitularen aitzakiaz*, orain arteko guzia irauli nahi izan dugu, on edo txar zan begiratu gabe, eta ena [sic] edo txarra aukeratzen genuen ajolatu gabe. (G/3. aldia)

Hiritarrak han enpadronatzen ziren eta etxerik etxe liburuak *saltzen zituelaren atxakiaz* (15) [oh_atxakia_pretexto], hiritarren izen-abizenak han lortzen zituen. (Bat./3. aldia)

-lako aitzakia egituraren 6 agerraldi ditugu geure corpusean: denak dira euskara batuko adibideak eta azken aldikoak. Emaiza hau, berez, ez da oso euskarri sendoa egitura honen alde mintzatzeko; beraz, datu berrien zain geratuko gara iritzia eman ahal izateko.

-lako aitzakia

Teodoro González Cistiernako epaileak tramiterako onartu zuen azkenik Riañoako 26 bizilagunek Leon-go Gobernari Zibila eta Dueroko Konfederakunde Hidrografikoaren presidentearen kontra aurkeztutako kereila kriminala, hasiera batean auziperatuak bere barrutikoak *ez zirelako aitzakiaz* bere burua inkonpetentetzat eman ondoren. (Bat./3. aldia)

Aurregastuak eta negoziaren arriskuak itzelak *zirelako aitzakian*, irabazi altuak eskatzen omen zituzten. (Batua/3. aldia)

Gaur bada tentazioa haurrak ondasun beharrenez gabetuak uzteko, beren nortasuna *errespetatu behar delako aitzakiaz*. (Batua/3. aldikoa)

Azkenik negarra sosegatutakoan, beste kristauei indiar haiekin joateko proposatu nien; baiña Espaiña Berrian egondako Lope de Valdiviesok horrelakorik ez aipatzeko ere gomendatu zuen, beraien etxeetara eramatekotan idoloen omenez *sakrifikatuko gintuztelako aitzakiaz*. (Bat./3. aldia)

Biharamun goizean Absaloni agindu nion kontsultara etor zedila, harekin mintzatzea derrigorrezkoa *nuelako aitzakiaz*. (Bat./3. aldia)

Cartagenako bolivaristek uko egiten zioten konstituzio berria eta agintari berriak onartzeari estudiante santanderistek presio ametiesinak kongresuaren gain *egin zituztelako aitzakiarekin*. (Bat./3. aldia)

2.2. Ondorioak

1. *-t(z)eko aitzakia*, *-lako aitzakia* eta *-laren aitzakia* dira aurkitu ditugun egitura bakarrak.

2. *Aitzakia* izenaren mendeko perpausa jokatugabea (*-t(z)eko*) izaten da gehiengotan (18 agerraldi, %66,6). Horrelakoetan ez dago zalantzarik, *-t(z)eko* baita erabiltzen den forma bakarra.

3. Aurreko mendeetako tradizioa hobeto arakatu beharko litzateke, baina oraingoz *-laren aitzakia* egitura, berrikuntza ez ote den susmoa dugu.

4. *-lako aitzakia* egiturari dagokionez, ondorio sendoa ateratzea ikerketa xeheago baten zain geratzen den arren, uste dugu egitura zuzena dela.

3. Arrasto

Arrasto hitzarekin 5 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

-n arrasto 4 agerraldi *arrasto -t(z)eko* 1 (agerraldi bat)

Agerraldi gehienak “zehir-galdera (galdetzaileduna) + arrastorik gabe” egiturari dagozkio. Horra hor, agerraldiak:

-n arrasto

117. Gizona, moskortu denean, mutikotxu bat gidari, hor doa alderoka, *nondik dabilen arrastorik gabe*, arima bustia duela. (Bat./3. aldia)

Non sartu ote zineten arrastorik gabe nenbilen. (Bat./3. aldia)

Schönneren etxean ez zen Blumen aztarnarik aurkitu, ezta ere andaluziarra *nor zitekeen arrastorik* batere. (Bat./3. aldia)

Kuartelean baina, beldurra da alkate, bihar *zer gertatuko den arrastorik gabe* izatean etorkizunak sortzen duen egonezina. (Bat./3. aldia)

Arrasto -t(z)eko

Erauntsiak {kurts} hartu zituen eta Jerryk ez zeukan arrastorik bagoneta non zegoen jakiteko. (Bat./3. aldia)

4. Beldur

Beldur hitzarekin 130 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko beldur</i>	18	%13,8	<i>-lako beldur</i>	3	%2,3
<i>beldur -la</i>	14	%10,7	<i>-naren beldur</i>	2	%1,5
<i>-n beldur</i>	58	%44,6	<i>-laren beldur</i>	1	%0,7
<i>beldur -n</i>	28	%21,5	Bestelakoak	6	%4,6

4.1. *Beldur*-en mendeko perpaus jokatuabeak: *-t(z)eko beldur* nagusi

-t(z)eko beldur 18 agerraldi *beldur -t(z)eko* 0 agerraldi

Gure corpus mugatuan *-t(z)eko* da, askogatik, mendeko perpaus jokatuabeetan agertzen den forma nagusia.

“*-t(z)eko beldur*” egituraren agerraldiak:

Eskañi eragiteko bildurr okerrez edo bidebakoz egindako agintzak be, utsak dira, olde osoz egiñak ez dira-ta. (B/1. aldia)

— ¿Eta an *iltzeko beldurrik* eztezu? (G/2. aldia)

Erdera apurtxo bat baneki, nai dedan guzia esateko muturrera, berak *entenditzeko beldur* gabe (G/1. aldia)

—¿Ama negarrez? ¿Zer din, ba, amak? —¿Zer duan? Berori Elizakoak egin gabe *iltzeko bildurra*. (G/1. aldia)

Dana kakotuta zijoala ikusirik, *bustitzeko bildurra* zeukala esan zitekean, baiña... plisti-plasta putzozulo guzien barrena ta tella-jario guzien azpizazpi zijoala, euria ari zuenik ere ba'al zekien ba ark? (G/2. aldia)

— Nik ez daukat *iltzeko beldurrik*, die Teresalinak. (G/2. aldia)

Ipotesi orretan, Berlin-ek ezin leikean agindu edozelako apentzarik, diktare bihurtutako austriar guda-sail-burutxo oia *erailteko bildurrez*. (B/3. aldia)

Orain, gauetan ere, joan leike bide aietatik anak *urratzeko beldurrik* gabe. (B/3. aldia)

— Ez jagok, orduan, euskaldun asko mormoi *egiteko beldurrik*. (B/3. aldia)

Gutariko altuenak burua atara eban oholen tartetik, lotsati, aramusare imajinario bat *zapuzteko bildurrez*. (B/3. aldia)

Urtero sikate amaigabeak pairatzen genduzan, eta egun osoan errekatik ura garraiatzen ibili behar izaten genduan, hodeiak zeruertzean baino azaltzen ez zirala, *hurreratzeo bildurrez*. (B/3. aldia)

Barrero kalean *asteko bildurra* neukan (B/3. aldia)

— Nik etzeukat neroni *iltzeko beldurrik*. (G/3. aldia)

Zergatik gabiltz batetik bestera galdezka zer eskatu bear dugun, beti dago-kiguna *ez eskatzeko beldurrarekin?* (G/3. aldia)

Ez dugu geitxo *esateko beldurrik*, kantutegiaren berritasun nagusia eta aberastasunik aundienetako bat salmoen sailean arkitu uste dugula esaten badugu. (Bat./3. aldia)

Gauero, hots berdina: “[aip]”, esaldi maltzurra *entzuteko beldurrez*, gezurrezko dei horren ondorena bai zen heriotza. (Bat./3. aldia)

Egitura horren aldean, bestelako markak (5 agerraldi) salbuespenak dira eta batez ere *beldur* izena edo *beldur izan* aditz-esapidea mendeko perpausaren aurretik ematen denean gertatzen dira. Bestelako agerraldiak (salbuespenak):

Ez dezagun bildurrik izan mundu zuzenago bat egiten, nahiz hortarako agintari batzuei aurpegia erakutsi behar izan. (G/3. aldia)

ESKU utsik etorri ziran jaupariak, plaza erditik jainko bildurgarriaren tupin korrokadak entzutean, bildur ziran aren tenploan sartzen. (B/3. aldia)

Beldur niz nihaur gelditzea denek inguruan lekuak husturik eta deus izaitte ustekeria akitgari horrekin (L/3. aldia)

Organo joilea eztiki ari zen beldur izan balitz bezala gure bozen estaltzea. (L/3. aldia)

Azken bi alderdiak berriz, guztiz beldur ziren jende xehearen osoki eskolatzeaz eta bereziki erlijiozko balioetarik kanpo egiteaz. (Bat./3. aldia)

“Partizipioa + *beldur*” egituraren agerraldirik ez dugu aurkitu; hala ere, “partizipioa + *beldurrez*” sekuentziaren lekukotasunen bat edo beste bada tradizioan, hurrengo adibidean ikus daitekeenez (Azkarate 1995: 3):

Egiaz hunkituak ditazkenei *min egin beldurrez*, ez gira egonen ixilik (J. Hiriart-Urruty, *Aurpegia, Gizon*, 128).

Beraz, *-t(z)eko beldur* egiturak badu halako nagusitasuna perpaus jokatu gabe bai bagagozkie eta baita nolabaiteko maiztasuna edo tradizioa gainerako egiturekin alderatzen bada: 130 agerraldietatik 18 dira tankera horretakoak, *-t(z)ekodunak* alegia (%13,8).

4.1.1. Ordena eta sekuentzia finkoa: *-t(z)eko beldur*

Gure corpusean, *-t(z)eko*-ren agerraldi guztiak *-t(z)eko beldur* ordenaren arabera dira eta gainera, badirudi sekuentzia hori nekez eteten dela, alegia, ez dugu *-t(z)eko ... beldur* bezalakorik idoro. Beraz, lehenengo eta behin, *-beldur -t(z)eko* hurrenkeraren arabera agerraldirik eza eta *-t(z)eko beldur* sekuentziaren finkotasuna azpimarratu behar ditugu.

4.1.2. Kasu-marka

Egitura honetan hurrengo atzizkiak hartzen ditu *beldur* hitzak:

<i>-t(z)eko beldur</i>	(2)	<i>-t(z)eko beldurrez</i>	(5)
<i>-t(z)eko beldurrik</i> [ezezkoetan]	(7)	<i>-t(z)eko beldurrarekin</i>	(1)
<i>-t(z)eko beldurra</i>	(3)		

4.1.3. Euskalkiak: *-t(z)eko beldur* egitura Mendebaldekoa (B, G) da batik bat

Gure datuen arabera, *-t(z)eko beldur* egitura bizkaieraz (B) eta gipuzkeraz (G) agertzen da batik bat; Ipar-Ekialdeko testuetan ez dugu agerraldirik aurkitu. Hona hemen, 18 agerraldien banaketa euskalkiz euskalki: bizkaiera 7 agerraldi; gipuzkera 9 agerraldi; batua 2 agerraldi.

4.1.4. Subjektu erreferentziakideak?

Agerraldi gehienetan mendeko perpausoko eta perpaus nagusiko subjektuek erreferentzia bera dute:

Eta an [ZU] iltzeko beldurrik eztezu [ZUK]?
— Nik ez daukat [NI] iltzeko bildurrik, die Teresalinak
[GUK] Ez dugu geitxo [GUK] esateko beldurrik...

Dena dela, subjektu desberdinak izatea ere gerta daiteke: horrelakoetan badirudi beharrezkoa dela perpaus jokatu gabeko subjektu desberdina agerian uztea (etzanean doazenak) anbiguotasunak saihesteko.

Erdera apurtxo bat baneki [NIK], nai dedan guzia esateko muturrera, *berak entenditzeko* beldur gabe
—¿Ama negarrez? ¿Zer din, ba, amak? —¿Zer duan? [BERAK DU] *Berori*
Elizakoak egin gabe iltzeko bildurra.

4.2. *Beldur*-en mendeko perpaus jokatua: *-n* eta *-la* nagusi

<i>beldur</i>	<i>-la</i>	14	%10,7	<i>-naren</i>	<i>beldur</i>	2	%1,5
<i>-n</i>	<i>beldur</i>	58	%44,6	<i>-laren</i>	<i>beldur</i>	1	%0,7
<i>beldur</i>	<i>-n</i>	28	%21,5	Bestelakoak		6	%4,6
<i>-lako</i>	<i>beldur</i>	3	%2,3				

4.2.1. *Beldur* (...) *-la*: 14 agerraldi (%10,7)

Egitura honek badu halako tradizioa, batez ere Ipar-Ekialdeko euskalkietan.

Beldur *-la* egituraren agerraldiak:

GANICH *-Baa... ni... beldur* medikiak ez daukula utziko Pernorik libro!
(Z/1. aldia)

Eta durangarrak asko gizon geyago zelan ziren, ba markiñarrak *billur* aundiye euken, markiñarrak ilgo zittuela eta Markiñegaz jabetuko zirela. (B/2. aldia)

ETCHAHUN. *-Ez dinat beldurrik*, zuenak iretsiz geroz, aphez gaizoa oraino goserik egonen dela. (L/2. aldia)

Jende xeheak ez baditu gure idaz-lanak eskuratu nahi, ba dut *beldurra* ez gabiltzala behar litaken bidetik. (L/3. aldia)

Hasi aintzin *beldur* ginen asteak eta asteak hingatuko zituztela lan horren bururatzeko. (Ipar. ?/1. aldia)

Bildur det geienen gogoak lokartuak egongo dirala. (G/2. aldia)

Oro har, *beldur* naiz Mirande-k ez duela behar bezain xeheki bere pentsaera erakutsi, pondu batzu direla-ta. (L/2. aldia)

Eta *beldur* bainiz gure aldia ere hurbiltzen ari dela! (L/3. aldia)

Eta lekuka, eliza bera ere kontra agertzen zen, *beldur* baitzen erlijioneko liburuak eskolatik kanpo geldituko zirela. (Bat./3. aldia)

Beldur naiz, beraz, saio honek, besterik nahi bazuen ere, topiko batzuen konfirmazioa gehiago eragingo duela, haien berrikusketa baino (Lizardi eta besteren baten kasua salbu) (Bat./3. aldia)

Horkheimer bat *beldur* zaizu, giza baliogorik ederrenak hondatu direla. (Bat./3. aldia)

Goizean, oso goiz, bostetarako esna nintzen, *beldur* bainintzen ez nituela rinozeronte orratzdunen orroak entzungo, horregatik bi ordu pasa nituen ohean buruko ariketak egiten. (Bat./3. aldia)

Justiziakoak etorriko zirenean zer kalte neuri ere etorriko zitzaïtala *beldur* rrez, zutitu egin nindunan, eta hil zezala edo batere zauririk egin ziezola ez niraukonan permititu, baina deiadar egin ninan (L/3. aldia)

XABIER: Patxiren xeka doa, orai, *beldur* baita Manuela ere haren billa joana dela.... (L/3. aldia)

Gure adibidetegian "*beldur* (...) *-la*" ordena nagusitzen da (13 agerraldi); kontra-ko hurrenkeraren agerraldi bakarra dugu ("*-la beldurrez*", G. Arestiren *Boccaccio*ren *Dekamerone Tipi Bat*-ekoa).

Kasu-markari dagokionez, agerraldi gehienak *beldur izan* eta *beldurra eduki/ukan* tankerakoak dira gure corpusean:

<i>beldur izan (...)</i> -la	8 agerraldi
<i>beldurra eduki/ukan (...)</i> -la	4 agerraldi
<i>Ez ukan beldurrik (...)</i> -la	1
<i>-la beldurrez</i>	1

Gure corpus mugatuaren arabera, *beldur (...)* -la egitura Ipar-Ekialdeko euskaltietan erabiltzen da gehien; hona hemen, gure emaitzak:

Lapurtera	6	Batua	4
Zuberera	1	Gipuzkera	1
? (Iparraldekoa)	1	Bizkaiera	1

Beheko taulan ikus daitekeenez, perpaus konpletiboan ez da subjuntiboa ageri, indikatiboa baizik. Bestalde, mendeko perpausoko aditza "geroa" [+gero, -burutu] tankerakoa edo [-burutu] ezaugarriduna izaten da gehienetan (11 agerraldi); gutxitan gertatzen da aspektu "burutua" (3 agerraldi: beheko taulako 7, 11 eta 14. agerraldiak). Aztertzekoa litzateke ea aurreko mendeetako literatura-tradizioan aspektu burutuko agerraldi ugari agertzen ote diren.

P.nagusia (...)	mendeko perpausa (mp)	Aspektua	Laguntzailea
1. beldur (...)	ez daukula utziko (Z)	geroa [+gero, -burutu]	*edun
2. beldurra euken (...)	ilgo zituela (B)	geroa [+gero, -burutu]	*edun
3. ez dinat beldurrik (...)	egonen dela (L)	geroa [+gero, -burutu]	izan
4. badut beldurra (...)	ez gabiltzala (L)	puntukaria	ibili
5. beldur ginen (...)	higatuko zituztela (? Ipar)	geroa [+gero, -burutu]	*edun
6. beldur det (...)	egongo dirala (G)	geroa [+gero, -burutu]	izan
7. beldur naiz (...)	ez duela (...) erakutsi (L)	burutua [-gero, +burutu]	*edun
8. beldur naiz (...)	hurbiltzen ari dela (L)	burutugabea [-gero, -burutua]	izan
9. beldur baitzen (...)	geldituko zirela (Bat)	geroa [+gero, -burutu]	izan
10. beldur naiz (...)	eragingo duela (Bat)	geroa [+gero, -burutu]	*edun
11. beldur zaizu (...)	hondatu direla (Bat)	burutua [-gero, +burutu]	izan
12. beldur bainintzen	ez nituela (...)	geroa [+gero, -burutu]	*edun
	entzungo (Bat)		
13. etorriko zitzaitala beldurrez (L)		geroa [+gero, -burutu]	izan
14. beldur baita (...)	joana dela (L)	burutua [-gero, +burutu]	izan

Agerraldi gehienetan subjektu desberdina dute perpaus nagusiak eta konpletibok. Hala ere, kasu batean subjektu erreferentziakideak ditugula ematen du.

Goizean, oso goiz, bostetarako esna nintzen, beldur bainintzen ez nituela rinozeronte orratzdunen orroak entzungo, horregatik bi ordu pasa nituen ohean buruko ariketak egiten. (Batua/3. aldia)

Ez dirudi gramatikak subjektu erreferentziakideen aukera hori debekatzen duenik; dena dela, aztertzekoa litzateke ea aurreko tradizioan horrelako gehiago ba ote dauden.

4.2.2. -n beldur (58 *agerraldi*) / beldur -n (28 *agerraldi*)

-n beldur (%44,6)	58	beldur -n (%21,5)	28	Guztira: 86 (%66,1)
ote -n beldur:	31	Beldur ote -n:	24	55 (%42,3)
-n beldur:	20			20 (%15,3)
Subjuntiboak:	7	Subjuntiboak:	4	11 (%8,4)

4.2.2.1. Ote -n beldur (31 *agerraldi*) / beldur ote -n (24 *agerraldi*): guztira 55 *agerraldi* (%42,3)

Ikus daitekeenez, egitura honek oso tradizio zabala du. Azpimarratzeko da ordena biek dutela maiztasun altu samarra. Esan bezala, bi ordenek (-n beldur/beldur -n) dute maiztasun altua, baina nolabaiteko banaketa ageri dute kasu-markaren arabera: a) instrumentalaren *agerraldi* guztiak “ote -n beldurrez” ordenari dagozkio; b) “beldur ote -n” hurrenkeraren *agerraldi* gehienak *beldur izan* aditzari dagozkio.

ote -n beldur	(31 <i>agerraldi</i>)	beldur ote -n	(24 <i>agerraldi</i>)
beldurreZ	17	beldurrez	0
beldur izan	7	beldur izan	21
beldurRA	2	beldurRA ukan/eduki	2
beldurreAN	1	beldurRAK (nork)	1

Aurreko banaketari hurrengo korrelazioa gehitu behar zaio: “beldur ote -n” ordena batez ere mendeko perpausa (MP) ezezkoa denean nagusitzen da.

ote -n beldur (31 <i>agerraldi</i>)	beldur ote -n (24 <i>agerraldi</i>)
MP= ezezkoa 4 (%12,9)	MP= ezezkoa 15 (%62,5)

Eta bi egituren banaketa argitzen hasiz gero, ondoko galderari erantzun beharko diogu: baldin desberdintasunik badago, zein izan daiteke hurrengo bi perpaus-moten arteko alde semantikoa?

Beldur naiz ez ote den deabrua [MP ezezkoa]

Beldur naiz deabrua ote den [MP baiezkoa]

Minutu baten han egon ezker, bildur izateko zan frailen batek ikusiko othe zuan. (B/2)

Bildur giñan YAKIN'ekoak basamortuan aldarrika ari ez ote giñan (G/2)

“Beldurra” gehienetan etorkizun dagoenari eta ondorioz ziurtasun ezari lotuta azaltzen dela onartuta ere, badirudi ezezko egiturari (*beldur naiz ez ote den deabrua*) are zalantza-kutsu nabarmenagoa dagokiola: “beldur naiz” + “Ez ote da deabrua?” perpausen elkarketa-edo izango litzateke. Azpimarratzeko da horrelakoetan mendeko perpausa ezezkoa izan arren,⁴ haren balioa bestelakoa dela: alegia, *beldur naiz ez ote den deabrua* diogunean, “(bera) deabrua izateko posibilitatea” da beldurra eragiten duena eta ez “(bera) deabrua ez izateko posibilitatea”.

(4) Bide batez, azpimarragarria da “ez ote + aditz laguntzailea + ... + aditz nagusia” ordena (*ez ote nauen ... hartzen*) maizago azaltzen dela mendeko perpausuan, “Aditz nagusia + ez ote + aditz laguntzailea” (*aurkituko ez ote den*) ordena baino.

Hona hemen, gure corpuseko ezezkako agerraldiak:

Beldur nun jendek, ez ote nauten zoro batentzat hartzen.... (Bat./3. aldia)

Beldurrak hartu ninduen, ez ote zitzaidan hiltzera etorri. (? /1. aldia)

— *Beldur* naiz ba, esanta ere, premian arkituko ez ote dan berriz esateko. (G/1. aldia)

Bildur giñan YAKIN'ekoak basamortuan aldarrika ari ez ote giñan (123. zk. /G/2. aldia)

Eta ni *bildur*, ez bataren eta ez bestearen eztan izkuntza nabar, pisu ta elkor orrek ez ote ditun gogoan joko euskaldunik jatorrenak, euskal-liburu ta paper guziak erabat zapuztutzero (G/2. aldia)

Joxepa — (Beste atetik sartuaz) Jonixio! Jende aundia etortzen asi zaizu ta *bildur* ez ote degun izango okerren bat. (G/2. aldia)

Andereari erranen diozue, ni ez nizela heldu, *beldur* beinuz ez othe den debrua. (L/2. aldia)

Bildur naz zeenak jango ez ete daben. (B/3. aldia)

Baña *beldur* nauk ez ote degun ura bizirik ikusiko. (G/3. aldia)

Eta ni *beldur* naiz, bertsolari kontzeptu soziologikoago batekin ez ote gabil-tzan, literarioarekin baino. (Bat./3. aldia)

Hor datza hauziaren gako: *beldur* naiz Torrealday, zailtasun hori aitortu ondoren, ez ote den (halabeharrez seguru asko) zenbait puntutan mekani-kokiegi eta mimetikokiegi lotu (Bat./3. aldia)

Ordurarte, mogimendu hartako buruzagi bat zauritua gertatu zen, eta *beldur* ziren horri erantzunez zerbait okerragoa ez ote zuten egingo (Bat./3. aldia)

Euskaldunak *beldur* ziren ez ote zuten gauza bera eginen Donostiarekin. (Bat./3. aldia)

“Egia esan, Jaunak bidalitakoen sarraskitzeaz eta Gurutze Sanduaren erro-tik jalitzeaz oso-osoki hobendun izan ziren Indiano haik! Bainan *beldur* naiz hilketat hilak, mendekioz harrokeria, hasarrez sentimendu gabekeria ez ote dituzkegun ordainduko? (Bat./3. aldia)

Beldur naiz baño, zârtxoak ez ote geran (...). (G/1. aldia)

Nolanahi ere den, oso nabarmena da “beldur izan + ez ote -n” egituraren eman-kortasuna eta maiztasun altua. Gure datuen arabera (ik. beheko taula), bi egitura hauek (*ote -n beldur/beldur ote -n*) Hegoaldeko euskalkietan erabiltzen dira batik bat.

<i>ote -n beldur</i>	(31 agerraldi)	<i>beldur ote -n</i>	(24 agerraldi)
Gipuzkera	15	Gipuzkera	9
Bizkaiera	4	Bizkaiera	5
Batua	8	Batua	8
?	4	Lapurtera	1
		?	1

Gehienetan perpaus nagusiko eta mendeko perpausoko subjektuek erreferentzia desberdina dute, baina beheko adibideetan ikus daitekeenez, hori ez da ezinbesteko erregela. Subjektuek erreferente desberdina dute (gehienetan):

Ama guztiz larritu zen Aitzol eritasun txarren batek harrapatu ote zuen beldurrez eta estu eta presaka sendagilearengana joan ziren. (Bat./3)
 Pelaio'ren eskutitza bat! Zuri ez erakusteko agindu zidan sendagille jaunak! Kalte egingo ote zizun, bildur zan noski! (G/3)

Subjektuek erreferente bera dute:

ote -n beldur

Eta... ez al zera, osabaren izen garbia, naspilla ontan zikinduko ote dezun bildur? (G/2)
 Baiña ontarako baietza ematean gaizki egin ote dedan bildur naiz. (104. zk. /G/3)
 Oraingoan ere euskaldunok trena galduko ote dugun beldurrez gara. (?/3)

beldur ote -n

Ondarrutarrak ba euken bildurra, euren "gabarran" oituta, besteen treñeruan ondora joango ote ziran be. (B/3)
 Bildur giñan YAKIN'ekoak basamortuan aldarrika ari ez ote giñan (G/2)
 Baina bildur gara kapitulo luze hau aspergarriagoa egingo ote dugun irakurlearentzako. (Bat./3)

Agerraldi gehienetan "geroa" aspektudun adizkera agertzen da mendeko perpau-sean. Horrelakoak dira gehienak, baina ez dirudi murriztapen gramatikalik dagoenik, bestelako aspektuak ere agertzen baitira:

Ote -n beldur

Sarri ikusi neban gabaz, oso berandu, oraindino etxera joan barik egozan emakume eskasen arte bila ta bila, aurkitu gura ebana euren artean *topauko ote eban* bildurragaz. (B/3)
 Eta... ez al zera, osabaren izen garbia, naspilla ontan *zikinduko ote dezun* bildur? (G/2)
 An exeri zan anak plaza aldera zintzilik zituala, ta zezena azpitik pasatzen zanian... anak igo egiten zituan Galtzaundi'k, zezenak *arrapatuko ote zizkion* bildurrez. (G/1)

Beldur ote -n

Beldur naiz ba, esanta ere, premian *arkituko ez ote dan* berriz esateko. (G/1)
 Minutu baten han egon ezkerro, bildur izateko zan frailen batek *ikusiko othe zuan*. (B/2)
 Eta ni bildur, ez bataren eta ez bestearen eztan izkuntza nabar, pisu ta elkor orrek *ez ote ditun gogoan joko* euskaldunik jatorrenak, euskal-liburu ta paper guziak erabat zapuztutzero (G/2)

Puntukariak eta burutugabeak ere badira bat edo beste; adibidez:

Ote -n beldur

Esango ditudan gauzak maxiatzen aritzea *ez ote den* beldurrez nago, eta zinez ez nuke horrelakorik nahi. (Bat./3)

Beldur ote -n

Beldur nun jendeak, *ez ote nauten zoro batentzat hartzen...* (Bat./3)
Bildur giñan YAKIN'ekoak basamortuan aldarrika *ari ez ote giñan* (G/2)

Eta aspektu burutuko adizkerak ere ez dira falta:

Ote -n beldur

Ama guztiz larritu zen Aitzol eritasun txarren batek *harrapatu ote zuen* beldurrez eta estu eta presaka sendagilearengana joan ziren. (Bat./3)
Baiña ontarako baietza ematean gaizki *egin ote dedan* bildur naiz. (G/3)
Eta orain egun oetan aren berririk ez dedan ezkerro, norabait *joan ote zaidan* beldurrez, nun dagon jakin-naiz etorri naiz. (G/2)

Beldur ote -n

Beldurak hartu ninduen, *ez ote zitzaidan biltzera etorri.* (?/3)

Ahalezkoak [+ahal] ere agertzen dira noizean behin:

Ote -n beldur

Uskeriren bat [sic] *kezkatu ote zitzakean* bildur giñan. (G/1)
Zirene'ko Simon zeritzan bati eramanez zioten Jesus-en Gurutzea, Jauna Bera eramateko *gauza ez ote ziteken* beldurrez. (G/2)

4.2.2.2. -n beldur: *subjuntiboak* (7 agerraldi); beldur -n: *subjuntiboak* (4 agerraldi)

Egitura hau gutxitan agertzen da (11 agerraldi guztira, %8,4). Gehienbat, *beldur izan* aditzarekin agertzen da eta, itxura denez, Ipar-Ekialdeko euskalkietan erabili da gehien.

Kasu-marka			
<i>-n</i> (subj.) <i>Beldur</i>	7 agerraldi	<i>Beldur -n</i> (subj.)	4 agerraldi
<i>Beldur izan</i>	6	<i>Beldur izan</i>	2
<i>Beldurrez</i>	1	<i>Beldurrik izan</i>	1
		<i>Beldurrez</i>	1
euskalkia			
<i>-n</i> (subj.) <i>Beldur</i>	7 agerraldi	<i>Beldur -n</i> (subj.)	4 agerraldi
Lapurtera	3	Lapurtera	2
Batua	4	Gipuzkera	2

Hona hemen, gure corpuseko agerraldiak:

-n (subjuntiboa) *beldur*

Haien/garbitzera/etor *dadin*/beldur/naiz/. (L/3)
Haizean/eta egunean/eta gero/gauean/gerla/etor *dadin*/beldur/bainaiz/da/. (L/3)
Bainan eskola handirik ez zuelakotz, kasu guti *egin zezoten* beldur zen (Bat./3)
Zerbait *gerta dakion* bildur izan dira. (Bat./3)
Ez zuen Pierre'k "strip-tease"rik sekulan ikusi, eta hau *nabari zedin* bildur zan. (Bat./3)

— Nora nahi! Nun itxarongo dizut? — galdetu zuen Pierre'k, bere bihotz-taupadak kanpotik beretik *entzun zitezzen* bildur. (Bat./3)

Eta Ellande ohera badoa, ichil eta chitun, Mariaren makhila, bizkar hezur-raren gainera *eror dakion* beldurrez. (L/1)

Beldur -n (subjuntiboa)

Ama batek seme-alaben etorkizuna dalata ez du beldurrik izan bear etxetik kampa [sic] *atera ditezzen*, kristau-ikasbidea ta errilijio [sic] katolikoren egiak ondo erakutsi ba dizkik (G/2)

Baño beldur naiz leen bezela *geldi gaitezen*. (L/?/1)

Ezen zenaturrak ez ditugu batere deputatuak baino hobek, eta beldur izateko da lege-geia oraino tzarrago *ilki dadien* hoi en eskuetarik. (?/1)

Beldurrez ote norbaitek andik kendu ta *eraman zezan*, ango jabe-nagusiak etzuten utzitzen, Jesusen Biotzaren euskal-kondairatxo ori, edozeinen eskuetara (G/1)

4.2.2.3. -n beldur (20 agerraldi / %15,3)

Egitura honen agerraldi gehienak -n *beldurrez* azpisarrerari dagozkio eta gure corpusaren arabera Hegoaldeko euskalkietan du tradiziozko errotena. Gehienetan “geroa” aspektuaz jantzita agertzen da mendeko perpauseko adizkera, baina ez beti.

KASU-MARKA		EUSKALKIA	
-N BELDUR	20 agerraldi (%15,3)	-N BELDUR	20 agerraldi (%15,3)
beldurrez	11	Batua	13
beldur izan	3	Gipuzkera	6
beldurrik	2	Bizkaiera	1
beldurra	2		
beldur gabe	1		
beldurrak (nork)	1		

Hona hemen, egitura honen adibide batzuk:

-n *beldur* egituraren agerraldiak:

Iñorrek *ezeztuko duan* beldurr gabe esan genezake dantza oyekek ez dirala aize garrbi ta zelayetan sorrtu, zenbait toki itxi ta nardarrgarrietan baño. (G/1)
Beraz eztegu izan bear, gure erregua ontzat *artu etzaigun* beldurrik. (G/1)
Askorentzat esperantzaz betea, inkisizioarekin bukatuz “Biba La Pepa” bizitzeko, eta beste askorentzat hondamenezkoa, iraultzaren deabrukeria *nagusituko zen* beldurrez. (Bat./3)

Ahal den errazena egin arren, badugu zaila *egin dugun* beldurra. (Bat./3)

Baina erakunde abangoardista hauek, klase borrokan erroturik, Ekialdi [sic] Erdian munduko inperialismoaren agerkai den gaurko Erresuma desegiten *lehiatuko diren* beldurrik ez dagoela esan dezakegu. (Bat./3)

Honenbeste beldur nion hitzegiteari! Denak *porrot egingo zuen* beldur nintzen, baina, hala ere maite nuen Arkascha. (Bat./3)

(...), *errefusatuko ninduzun* beldurak kezkatzen ninduen, halakorik gertatzen bazen, agian azkena izan zitekeelakoan! (Bat./3)

Yuduek, alako arreraz larrituta, abetik zintzillik zintzur egifnez, beren biziei amaya *ezarriko zien* beldur ziran. (G/2)

Munduan bizilagun geiegi *izango geran* bildurrez, eten gabeko jardunean ari geran bitartean, eta ez ori bakarrik gizakien kopurua nola mugatu asma-eziñik gabiltzan bitartean, ikusten ari gera pertsonen bakartasuna egunero (G/3)

¿Ez dezu ulertzen? ¿ez dezu beintzat / Entzuten euskal-doña? / Erexí erraz baten antzera / Nere neurtitza dijuá: / ¡O zein samurra dan gure euskera! / ¡O zein ezti ta gozua! / Baña *nekatu zeran* bildurrez / Emen amaitzera nua!/. (G/2)

Ezezko perpausetan, “beldur ote -n” egiturako adibideetan ez bezala, “aditz nagusia + ez + aditz laguntzailea-n *beldur*” hurrenkera da nagusi:

Beraz eztegu izan bear, gure erregua ontzat *artu etzaigun beldurrik*. (G/1)

Ez ahaztu hanka bat haustea hobe dela mutilarentzat, bizi guztian besteez aintzakotzat *hartuko ez duen beldurrez* egotea baino (Bat./3)

Komunera lagundu didanaren aurpegia erabat lasaitu da hitz hauek entzutean eta bere esanean *iraungo ez duen beldurrez*, presa sartu dio txuringo odol-en jarioaz kezkatzen denari. (Bat./3)

4.2.3. -lako beldur (3 agerraldi, %2,3)

Agerraldi gutxi ditugu, baina lekukotasunen arabera ez dago zertan zalantzan jarri egituraren jatortasuna. Ipar-Ekialdeko euskalkietan agertzen dela dirudi eta batez ere, *-lako beldurrez* azpisarrerari lotua.

Ama Birjinak lehenik *ukhatuko gituelako beldurrik* ez dugu zeren ukhan, dio saindu berak. (L/2. aldia)

Gizonak, argitasun harez [sic], beharbada, jabeak *ikusiko zuelako beldurrez*, madarikazio batzuk bota omen zizkion ilargiari, bere lapurreta argitan ipintzen ziolako. (Bat./3. aldia)

Karranza-k berak galdegin zion Azpilkuetari haren abokata izan zadin; bainan hunek, azpiko maltzurkeria zerbeit *bazitakelako beldurrez*, baimena eskatu zion Felipe erregeari. (L/3. aldia)

4.2.4. -naren beldur (2 agerraldi, %1,5)

Egitura honen aldeko lekukotasunak urriak eta berriak —euskara batukoak— dira.

Izan ere ezin dela mementu bakoitzean PSOEek zer egingo duenaren *beldur* egon esan zuen, egunkaria instituzionala izatekotan, telebista zein irratian gertatzen ari diren (?/3. aldia)

Baina guk beldur bat bakarra dugu barruan: Azkeneko “Proxperon *izango ote denaren beldurra* alegia”. (Bat./3. aldia)

4.2.5. -laren beldur (*agerraldi bat*, %0,7)

Aurrekoa bezala, egitura hau ere oso bakan agertzen da.

Beste gixaxoak, dantzatu nai lutekenak, or egoten dira *botako dituztelaren bildurrez*. (G/1. aldia)

4.2.6. Beldurrez *azpisarrera*: "(ote) -n beldurrez" *nagusi*

Beldurrez azpisarrera arakatuz gero, (*ote*) -n *beldurrez* egituraren nagusitasun erabatekoa da azpimarratzekoa (29 agerraldi, %74,5). Egitura honekin batera, baina maiztatu biziki apalagoa duela, -*t(z)eko beldurrez* forma jokatu gabea ere agertzen da (%12,8).

- <i>t(z)eko beldur</i>	5	%12,8	- <i>lako beldur</i>	2	%5,1
<i>beldur -la</i>	1	%2,5	- <i>naren beldur</i>	0	
- <i>n beldur</i>	29	%74,3	- <i>laren beldur</i>	1	%2,5
<i>beldur -n</i>	1	%2,5	Bestelakoak	1	%2,5

Gainera, -n *beldurrez* egituraren 29 agerraldiek honelako banaketa ageri dute:

<i>ote -n beldurrez</i>	17 agerraldi
- <i>n beldurrez</i>	11 agerraldi
- <i>n (subj.) beldurrez</i>	1 (agerraldi bat)

Hona hemen, zenbait adibide:

ote -n beldurrez

Oraingoan ere euskaldunok trena *galduko ote dugun beldurrez* gara. (?/3)

Iabea Nere'e'n inguruan dabillen bitartean, —bera baiño ni laztanago ez *ote naun izango beldurrez*—, artzai arrotz onek orduko birritan erasten ditu ardiak, abere gaixoak (G/2)

Haizeak putz egin dau eta Gurbiz jaunak bere buruko kapeleari eusten deurso, bolada barriren batek *eroango ete dentson bildurrez*. (B/3)

Zirene'ko Simon zeritzan bati eramanez zioten Jesus-en Gurutzea, Jauna Bera eramateko *gauza ez ote ziteken bildurrez*. (G/2)

-*n beldurrez*

Konbentzitu da baserritarra, sartu dira biak kotxean eta abiatu da, baina baserritarra mantso-mantso, behia *itoko duen beldurrez*. (Bat./3)

Ez ahaztu hanka bat haustea hobe dela mutilarentzat, bizi guztian besteez aintzakotzat *hartuko ez duen beldurrez* egotea baino (Bat./3)

Komunera lagundu didanaren aurpegia erabat lasaitu da hitz hauek entzutean eta bere esanean *iraungo ez duen beldurrez*, presa sartu dio txuringo odol len jarioaz kexatzen denari. (Bat./3)

Ordua zortzi eta erdietan zuen autobusak, baina *ibes egingo zien bildurrez* edo... han zeuden denak. (Bat./3)

Munduan bizilagun geiegi *izango geran bildurrez*, eten gabeko jardunean ari geran bitartean, eta ez ori bakarrik gizakien kopurua nola mugatu asma-eziñik gabilzan bitartean, ikusten ari gera pertsonen bakartasuna egunero (G/3)

¿Ez dezu ulertzen? ¿ez dezu beintzat / Entzuten euskal-doñua? / Erexí erraz baten antzera / Nere neurtitza dijua: / ¡O zein samurra dan gure euskera! / ¡O zein ezti ta gozua! / Baña *nekatu zeran bildurrez* / Emen amaitzera nua!/. (G/1)

4.3. Ondorioak

1. *Beldur* izenarekin *-t(z)eko*, *-la* eta *-n* dira menderagailu ohikoenak eta *-lako* ere bai, bigarren maila batean bada ere.

2. *Beldur*-en mendeko perpaus jokatuabeetan *-t(z)eko beldur* sekuentzia edo hurrenkera da nagusi. Egitura Mendebaldean erabiltzen da batik bat. Gehienetan mendeko perpausoko eta perpaus nagusiko subjektuek erreferentzia bera izaten badute ere, hori ez da ezinbestekoa: horrelakoetan perpaus menderatuko subjektu desberdina agerian utzi ohi da.

3. *Beldur*-en mendeko perpaus jokatueta *-n* eta *-la* dira nagusi.

4. *Beldur* ... *-la* egiturak —sekuentzia aski finkoan— badu halako tradizioa, batez ere Ipar-Ekialdeko euskalkietan. Gehienetan *beldur izan* eta *beldurra eduki/izan* aditz-esapideen mendean agertzen da eta mendeko perpausoko aditza [+gero, -burutu] tankerakoa edo [-burutu] ezaugarri duna izaten da.

5. *-n beldur* / *beldur -n* egiturek oso tradizio zabala dute, batez ere Hegoaldeko edo Mendebaldeko euskalkietan (B, G). Maiz *ote* partikularekin batera erabiltzen dira zalantza-kutsua areagotzeko eta hurrenkerari dagokionez, honako joera ageri da: a) instrumentalaren agerraldi guztiak *ote -n beldurrez* ordenari dagozkio; b) “*beldur ote -n*” hurrenkeraren agerraldi gehienak *beldur izan* aditzari dagozkio eta gehienetan mendeko perpausa ezezkia izaten da (*beldur naiz ez ote den eroriko* tankerakoak). Mendeko perpausoko eta perpaus nagusiko subjektuek ez dute zertan desberdinak izan eta gehienetan “geroa” aspektuko adizkera agertzen da mendeko perpausuan.

6. *-n* (subjuntiboa) *beldur* / *beldur -n* (subjuntiboa) egiturak *beldur izan* aditzarekin agertzen dira gehienbat eta Ipar-Ekialdeko euskalkietan nagusiki.

7. *-lako beldur* egituraren agerraldi gutxi aurkitu ditugun arren, lekukotasunen arabera ez dago zertan zalantzan jarri egituraren jatoriasuna. Batez ere, Ipar-Ekialdeko euskalkietan agertzen da eta *-lako beldurrez* azpisarrerari lotua.

8. *-naren beldur* eta *-laren beldur* egiturek tradizio urri-urria dute.

9. *Beldurrez* azpisarreraren kasuan, (*ote*) *-n beldurrez* egituraren nagusitasun erabatekoa da azpimarratzekoa, beste egituraren batzuk (*-t(z)eko*, *-lako*) ere zilegi badira ere.

5. Berme

Berme hitzarekin 4 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa; denak dira XX. mendekoak.

<i>-lako berme</i>	1	<i>-naren berme</i>	1
<i>-neko berme</i>	1	zalantzak	1
Orotarikoa Euskal Hiztegia: 6 agerraldi (<i>berme...-la</i>)			

Kasu honetan kontrajarpen nabaria dago tradizio zaharreko (OEH) eta XX. mendeko datuen artean: tradizioaren arabera, *berme -la* da maizenik erabili den egitura (Ipar-Ekialdekoa da egitura, hitza ere hangoa baita);⁵ gainerako egiturak (*-lako / -neko / -naren*) XX. mendekoak dira: euskara batukoak eta azken aldikoak.

Berme ...-la (OEH)

Nor yarriko da BERME bihar munduan izanen naizela (OEH, Lg)
 BERME zagoela, zükiala kastigoaren lekhian dohaiña (OEH, Egiat)
 Errana da suge batez (BERME ez naiz hala dela), (...) (OEH, Gy)
 Ageria hor dugu BERME ezkontza hori bai muthikoak bai nexkak burhaso-
 en baimenarekin egin zutela (OEH, Ox)
 Halere gogotik BERME jar gintazke ama familiako batzu hautak izanen
 direla hiruak (OEH, JE)
 Izen haundi horiek oro BERME ditugu ez dela psikologigaindikoa gezurrez-
 ko jakintza. (OEH, Mde)

Bestelako egiturak (XX. mendea/Batua):

Dirudienez, probetxugarria da motibazio instrumentala elebitasunak balio instrumental handia duen egoeretan; hau da, bigarren hizkuntza menderatzeak etekinik ematen duenean eta hizkuntza hori askotan erabili behar den lekuetan, motibazio instrumentala izan daiteke ikaskuntzan arrakasta *izango delako bermea*. (Bat./3. aldia)
 Lehenengo Atalean emandako zerrendako lanen egiterapenak, ezein ezintasun-moeta jasatzen dutenek lehenengo Atalean adierazitako baliapide edo ekintzapideren bat bere baitan izan dezaten eraikintzen barne-gunee-
 tan gainontzeko herritarrek bezalakoxe ibiltzeko aisetasuna *izan dezateneko bermea* emango du. (Bat./3. aldia)
 Arau Subsidiarioetan ezarritako neurriez behetiko lurzatiketarik *egingo ez denaren bermea*. (?/3. aldia)

6. *Berri*

Berri hitzarekin 15 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-la...berri / berri ...-la</i>	3 (2/1)	<i>-naren berri</i>	1
<i>-n berri</i>	2	<i>-laren berri</i>	1
<i>-lako berri</i>	3	<i>-neko berri</i>	3
<i>-lakoaren</i>	1	<i>-lazko berri</i>	1

Gure datu urrien arabera, XX. mendeko corpusean *-la* eta *-lako* menderagailuak dira nagusi, *-neko* eta *-n* formekin batera. Dena dela, adibideak oso barreiatuta agertzen zaizkigu, ez baita nabarmenki nagusitzen den egiturarik.

(5) *Berme* hitzak dituen bi adieren arabekoak dira gure adibideak (ik. I. Sarasolaren *Euskal Hiztegia*): batzuetan "bermatzaile" zentzua du; besteetan "emandako hitza jango ez dela, zorra kitatuko dela... ziurtatzen duen zera edo gauza".

Aurreko emaitzak *Orotariko Euskal Hiztegia*-ko adibideekin alderatuz gero, beste-lako ikuspegia ateratzen da: tradizio zaharrea *-la* menderagailua nagusitzen da, garai askotan (XVII, XVIII, XIX, XX) eta eremu zabalean (G, L, Z) agertzen da eta.

Horren aldean agertzen diren beste egiturek tradizio urriagoa dute. Datu zabala-
goak beharko genituzke iritzi sendoa eman ahal izateko, baina susmoa dugu *-n berri*
eta *-lako berri* direla halako tradizioa duten bakarrak; alegia *-lakoaren*, *-naren*, *-laren*,
-neko, *-lazko* egiturak mende honetako berrikuntzak direla. Izan ere, azken egitura
hauen agerraldi gehienak euskara batukoak dira eta aski berriak.

-la berri: 2 agerraldi XX. mendekoak (+1 OEH):

Artikulu au idatzia neukan “Agirre’tar Joseba-Andoni”-ren Saria” pralle
prantziskotar Gandiaga’ri *eman diotela berria* etorri zitzaidanean, bere
poema [*Elorri*]-rengatik. (G/2. aldia)

Baina egun Joana etxetik *joanen zela berria* eman didate, eta berehala oldar-
tu naiz honera, holako astakeriarik ez dezan egin!. (G/2. aldia)

Orotariko Euskal Hiztegia:

Ternuako hegietan *galduak zirela* ethorri zen *berria*. (OEH, Arb Igand 156).

berri -la: 2 EEBSkoak eta 6 OEHkoak:

Joan den ebiakoitzean, *berria* hedatu da de Gaulle frantses president ohia
Irlandan *zela*. (?/3. aldia).

— Rusiatik jin da *berria* eskualde hetako jendetan zaharrena, mundu guzi-
ko zaharrena ere hain segur, *hil dela* 168 urtetan (?/3. aldia).

Orotariko Euskal Hiztegia

Berria barraiatu bide da, gu *heldu gabela*. (OEH, Arti Tobera 268).

Gabriel Aingüriak *berria* ekharri zerionian, Jinko semiaren ama *izanen zela*.
(OEH, Bp I 122).

Hura da eguna, zeinetan Aingeru Gabrielelek Maria Birjina Sainduari era-
man baitzioen *berria* hura *izanen zela* Jainkoaren ama. (OEH, CatLav 386,
V 186).

Berria barreiatu zenean *preso zela* [...] (OEH, Laph 88).

Etxe saintu hura [...] zointan Aingüriak ekharri beitzeion *berria izanen zela*
Salbazaliaren Ama. (OEH, Ip Hil 139).

-n berria: 2 agerraldi

— Andre Maria’ri semea *izango zuan berria* nola eman zitzaion? (G/3. aldia)
Mehmetek, hurrengo ikustaldian (funtzionarioek etxekotzat hartzen zuten
jadanik, [hola] eta [qué_tal]), hitz bat hemendik beste bat handik, bi lagunak
ailegatu ziren berria eman zion Joxemiri, eta zer-nola zeuden. (Batua/3. aldikoa)

-lako berria: 3 agerraldi

Atzenean, *bizi zalako berria* beintzat el-arazi digu, eta geroztik aren kartak
zuzen-samar izaten ditugu. (G/2. aldia)

Milesker errateko, errepika detzogun aingeruaren hitzak berak; atsegin haundia izanen du, zeren aingeruak, Jesusen Ama *izanen zelako berria* ekarri zion egunaz orroituko baita, aditzearekin: Agur, Maria, graziaz betea, Jauna da zurekin, Benedikatua zare emazte guzien artean. Eta benedikatua da zure sabeleko fruitua Jesus. (L/2. aldia)

Orregaitik 1844n karlistak Kataluñan barriro armetara joteko asmotan *zirialako barriaz* kezkatu, bakardadea itxita, Frantzia goienara doa Karlos errege-naiaren aurrera, Jaungoikoaren izenean ari esateko: "Kendu egizuz, arren, asmo zorook zeure burutik". (B/3. aldia)

-lakoaren berri:

Julio Garizar Alonso jaunak, Mungiako Udalak Berriaga Basoko Urbanizazioako mantenimendu gastuei buruzko 1984eko otsailaren 15eko premiamendu probidentziaren aurka jarritako birjarpenezko errekurtsioa ebatztea hartu zuen 1984eko ekainaren 6ko erabaki baten aurka eragindako 84/1.577. ekonomia-administraziozko erreklamazioa behar bezala ebatzteko, eta Auzitegi honek interesatua *hil delakoaren berri* izanik, abuztuaren 20ko 1981/1999. Erret Dekretuaz onetsitako Ekonomia-Administraziozko Prozedurari buruzko Araudiko 120. artikuluan aurrikusitakoarekin bat etorritik, dei egin biezaie hildakoaren ordezkoi legez ager daitezen, horrelakorik egingo ez balute, erreklamazioa iraingitza eta espedientea amaitutzat joko litzatekeelarik. (Batua/3. aldia)

-naren berri:

Siri'ko izpazterretan lurra artu zuteneko, Kerea'k Kaisar odolkoa *il zuna-ren berri* bertaraturik zuten. (236. zk./G/2. aldia)

-laren berri:

Matxinada betean, Kaiserra bera erailla *izan zalaren berria* zabaldu zan. (G/3. aldia)

-neko berri: 3 agerraldi

Egiguren'go Martin, Juana'ren legezko gizona, gaixorik ote-*zaneko berria* jaso zuten Bergara'ko perietan. (G/2. aldia)

Hala ere, noizbait ailegatu ziren aurreko garaietako arkitekturak modan *zeudeneko berriak*, eta hemen ere bide horri jarraitu nahi izan zitzaion. (Batua/3. aldia)

1974eko otsailean, Deustuko ikasle-ohien Elkartearen Boletinak eta Bilboko prentsak jakinerazi zuten 1974eko urtarrilaren 31an egin zen Plenoan Bizkaiko Foru Aldundi Txit Gorenak Deustuko Unibertsitateari atxekitako Bizkaiko-Ikaskuntzen Unibertsital Saila sortzeari bere onespera *eman zieneko berria*. (Batua?/3. aldia)

-lazko berri:

Olentzaro albistari bat dala, Jesus *jai dalazko berria* dakarrela, digute Bera'n eta Oyartzun'en. (G/2. aldia)

7. *Damu*

Damu hitzarekin 9 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

-tzearen	1	-lako	4
partiz. + aren	3	bait-	1

-tzearen: 1 (agerraldi bat)

Kartusiarrengana *ez joatearen* damurik ez zuen inoiz agertu. (B/3. aldia)

Partizipioa + *aren*: 3 agerraldi

Izan ere, euskara baldar honek lanak ematen dizkit, eta *abiatuaren damua* ere sortzen zait batzutan (Bat./3. aldia)

Bizi direan artean eregau ta palagau daiguzan, ilda gero *ez egiñaren damutan* egon ezkaizan. (G/1. aldia)

Zezakeneraiño eskertu zuen ezagutu berri zuanezko emakumea, ta beste arantzarik etzuen bere baitan, egin zuena aurrenengo egunean *egin ezaren damua* baiño. (G/3. aldia)

-lako: 4 agerraldi

Urtengo dozu *sartu zinialako damubaz*. (B/XIX)

Axe pesetia alperrik *emon ebalako damuegaz*. (B/1. aldia)

¡A Jesus! Orren gaizki erabilli *zaitudalako damuz* errdira balekit biotza (G/1. aldia).

Biotz guztien jabe banintz, diranak ekarriko nituke zure oñetara *utsegin dutelako damuz* urratuak. (G/1. aldia)

bait-: 1 (agerraldi bat)

Ene damu bakarra duzu oraindik hamar egun zurekin utzi behar baitut. (?/3. aldia).

Ikus daitekeenez, agerraldi gutxi ditugu, eta ez dugu, beraz, behar bezalako azterketa egiteko adinako oinarririk.

8. *Duda*

Duda hitzarekin 47 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

-la <i>duda</i>	9 (19%)	<i>duda -na</i>	1 (%2)
<i>duda -la</i>	33 (%70)	<i>duda -nik</i>	1 (%2)
<i>duda -n</i>	3 (%6,4)		

Erabili dugun corpusean ez dugu aurkitu agerraldirik aditza jokatu gabe duenik: izen honen mendeko perpaus guztiak jokatuak dira.

8.1. *-la menderagailua*

Goiko datuetatik ageri denez, *-la* menderagailua da erabiliena (%89), eta kasu gehienetan (%70) izenaren atzean ageri da perpaus konpletiboa; alegia, perpausik gehienek *duda... la* hurrenkera ageri dute. Hurrenkera horren aldean, bestetik, cor-pusean ez daude 9 agerraldi baizik perpaus konpletiboa izenaren aurrean dutenak (*-la...duda*).

-la ... duda:

Honako hau, ordea, bai, egia da: inguruko baldintzapenez baldintzaturik egon direlako, moztasun edo atzerapen batekin aurkitzen direla batzuk besteen aldean, eta hori da euskarari gertatu zaiona; baina behar diren gaurkotze edo *egokitzeak egin ditzakeela, ez da dudarik* (berriz ere hartako baldintzak izatekotan). (Bat./3. aldia)

(...) oso zuhurki eta zorrozki *jokatu behar dela ez da dudarik* (Bat./3. aldia)

Ene aburuz euskerak daukan joera *bati dagozkiola ez da dudarik*. (Bat./3. aldia)

Bizkitartean, lehen ikusi dugun bezala, euskararen ere ondorioak *dituen arazo dela ez da dudarik*. (Bat./3. aldia)

duda... -la:

- Ze-e-er? — Adarrrik ez dute oraino, bainan *ez da dudarik* hek ere ondoko egunetan *agertuko zaizkotela*. (L/1. aldia)

Ez da den gutieneko dudarik Donazaharren kausitu diren eskual idazlariek, batere espanturik egin gabe, ezpainak *milika-araziko diozkatela* beren irakurtzaileeri hango berriekin.... (L/1. aldia)

Iztegiek “esteki” edo “estekatu”ri: [lier_attacher_ligar_atar] itzulpena ematen diote, baiñan kasu ontan *ezta dudarik* “itxi” *esan nai duela*, Mirande jaunak ere onela itzuli baitu. (G/2. aldia)

Ez da dudarik hartuko zaituela Jainko Jaunak “bere ardi maiteenen arterat”. (L/3. aldia)

Ez da dudarik Euskalduna ez den departamendu batean, erakasle gaien eta erakasleen artean bereizkuntza bat *nekez egin daitekeela*: adibidez, Lescar-en dagon “eskola normalean”, nolaz batzu euskararen ikasterabortxa [sic] daitezke, besteak aldiz ez. (Bat./3. aldia)

29 Bakeak duen izar ederra/hartu dezagun gidari/eta in halaz jarraiki gaiten/eman duen bideari/*ez da dudarik izanen dela*/gozamen ona ugari/ta lenbiziko eman dezola/gure Euskal Herriari/. (Bat./3. aldia)

Batek zion basoilarra zela; bertzeak zerasan buzoka zela; hunek *ez zuen duda-mudarik* kardamirua zela; hura arras segur zen gotzurria zela. (L/2. aldia)

Bai hurrenkera batean bai bestean, ezezkakoak dira perpaus nagusi guztiak, eta agerraldi guztietan partitiboan (*dudarik*) dago izena. Horrek esan nahi du perpaus nagusia baiezkkaoa edo ezezkaoa izateak ez duela baldintzatzen *-la* edo *-nik* men-

deragailua erabiltzea. Areago, esan daiteke *-nik* erabiltzea bazter-erabilera dela, *-na* menderagailua erabiltzea den bezala; horrexegatik ez ditugu *-la* konpletiboekin batera zenbatu.

Duda...-na: 1 (agerraldi bat)

Organismo biziek taiutzen dituzten substantzien kopurua harrigarria den arren, ez dago *dударik* guztiak erreazio erlatiboki simple eta nahikoa antzekoen bidez eratu *zirena*. (Bat./3. aldia)

Duda...-nik: 1 (agerraldi bat)

Ez da *dударik* ongo [sic] merezia *duenik*. (?/3. aldia)

Batez ere *-la* erabiltze horren arrazoia, beharbada, perpausen faktibotasunean bilatu behar; hau da, perpausak ez dute ezer zalantzan jartzen, ez ukatzen, baizik berres-ten dute baieztapen edo gertaera bat.

Izenaren kokapenari dagokionez, aditzaren aurrean ageri da 16 agerralditan [“*dударik* ez da(go)”], eta gainerako guztietan (26 agerralditan) atzean:

Ta galdutakorik ere *izango dala*, *dударik ezta*. (G/3. aldia)

Alta, bien arteko lotura geroz eta sendoagoa *izango dela dударik ez da*, azken urtetako hartuemanek frogatzen daukuten bezala. (Bat./3. aldia)

Ziberoa Euskal-Herriko departamenduan *sartu bebar dela dударik ez dugu* Abertzaleek, guztiz Ziberokoek: Euskaldunak baigara, norbait izatekotan. (Bat./3. aldia)

Dударik ez da egungo euskal kulturgintzaileei Orixe zeharo mugatua eta *arkaikua zaiela*. (Bat./3. aldia)

Dударik ez da arrazoin bereziak *bazuzketela* Hazpandarrek, partida hortara ez jiteko. (?/1. aldia)

Dударik ere ez dago izkribuetan ere erabili izan balitz erromatarren debekuaren indarra galdu bezain aguro ekilibrioa bere alderago *eroriko zela*. (Bat./3. aldia)

Bigarrena, itzulpen-lan horiek egiteko, euskara jakin behar da, baina baita ere kontzeptu horren esanahia ezagutu; *dударik ez dago*, nere ustez, orain dela 50 urteko kontzeptuak —altzairutegi batekoak adibidez— edo kaleko kontzeptuak, eta gaur egungo teknikak behar dituenak *ez direla* berdinak. (Bat./3. aldia)

Baina *dударik ez zegok* normalizazioa prozesu bezala ez dela konfliktotik kanpo gelditzen, alderantziz baizik, konfliktuan *parte hartzen duela* hain zuzen ere indar-erlazioak aldatzeko, gaurko indar-erlazioak guztiz desorekatuak direlako, euskararen kontra. (Bat./3. aldia)

Dударik ez dago, gaurko langabezia eta inflazioa *oso komplexuak direla*. (Bat./3. aldia)

Dударik ez dago, uste borri *darioketela* neska-mutilen etorkizuna, jitea eta nortasun ariurria. (Bat.73. aldia)

Dударik ez dago, gure adoleszentsismoak sustrai asko *dituela*. (Bat./3. aldia)

Hamasei agerraldi horietatik bostetan ez dago aditzik (*dударик* ez...):

Ez, jakina, gauza guztiak esplika daitezke, baina ez denak arrazoiaren [sic] bat ipin liezaiokeela *dударик* ez, nahizeta gure kasua hori ez izan. (Bat./3. aldia)

Dударик ere ez bakoitzaren sen kontua dela asko. (Bat./3. aldia)

Dударик ez Euskal Herria sutsu eta gartsuki maite zuela, baina industrializatzen hasia zen Euskal Herriari nostalgiz beterik begiratzen zion. (Bat./3. aldia)

Dударик ez, baltzukideen sozial eta ekonomi eskubideen erantzuna izango dela, eta baita ere beren ordezkariak eskatzen dituen eskaera<r>ena. (Bat./3. aldia)

Dударик ere ez gure hizkeran esaten den kasu atipikoak ez ezik, kasurik atipikoenen aurrean gaudela. (Bat./3. aldia)

Duda izena lagun duten aditzak, bestalde, ez dira asko gure corpusean: *izan*, *egon*, *ukan* eta *eduki*. Erabiliena, *izan* aditza da (25 agerralditan) eta batuan, gipuzkeraz eta lapurterazko agerraldietan ageri da; *egon* aditza 8 agerralditan dago, guztiak batuan; eta *ukan* eta *eduki* aditzak agerraldi banatan.

Botzez lana egin biar dala/bururikan galdu gabe; / itz jakiñak dirala oyek / ezdakak *dударик* ere/. (?/1. aldia)

8.2. *Duda...n* egitura

Corpusean egitura hau duten hiru agerraldi aurkitu ditugu: bi bizkaieraz eta bat gipuzkeraz; hirurok zehar-galderak. Izenak daraman kasu-markari dagokionez, agerraldi batean absolutiboan dago eta beste bietan inesiboan:

(...) baina beti izaten genduan alako ezpai edo *duda*, azkenean *guda* utziko ete eban amaitu barik (B/1. aldia)

Onegaz esan gura bada, *dudan* egonic eguin daben ala ez, eztala conpesau biar ziertutzat, ondo esanda dago. (B/1. aldia)

Geroztik entzun dedanez, *dudan* jarria nago ez ote zuen bertso au Pello Errotak botako. (G/2. aldia)

Halako bereizketa semantikoa egin beharko litzateke, beharbada, kompletiboarekin ageri diren agerraldien eta zehar-galderarekin ageri direnen artean. Lehenengoek, *izan* ere, iritzia edo ematen dute zerbaiten egitasunari buruz; bigarrenek, *ostera*, halako ziurtasunik eza adierazten dute aukera egin beharraren edo bi errealiteren aurrean.

8.3. Bestelako egiturak

Horago aztertutik egiturarekin batera, *duda* egin eta *dudan* jarri sekuentziak ere aurkitu ditugu. Sekuentzia horiek hiztegiatan jasoak daude, hau da, berariazko sarre-ra bana dute. Hortaz, horiei buruz, beharbada, *aditz-esapide* deitura erabili beharko genuke, eta *hitz egin*, *min egin*, *min hartu*, *amets egin*... *aditz-esapide*ekin batera sailkatu. Horretan zuzen bagaude, *duda+egin/jarri* kateak benetako aditza osatuko luke, eta, horrenbestez, perpaus izen laguna izenaren osagarri izateari utzi eta aditzaren osagarri (osagarri zuzen) bihurtuko litzateke:

Ezin duda egin daiteke biltze-lana dela gurean presakakoena (Bat./3. aldia)
Duda egingo nuke, gainera, bihotzaren zokorik izkutuenean ere zinetan nahi
ote zuen zenbait erresumatan nagusitu den irudiko iraultzarik (Bat./3. aldia)
 Dena dela, azpeitiarrek nahiz inguruko herritakoek, ongi baino hobeto
 erantzun dute antolatzaileen lanari, eta aurten ere plaza beteko *dela ez dugu*
dudarik egiten. (L/1. aldia)
Ez nuen dudan jartzen jantzia zenuenik. (Bat./3. aldia)

8.4. Ondorioak

1. Gure corpusaren arabera *-la* menderagailua da erabiliena *duda* izenarekin.
2. Mendeko perpausa izenaren atzean (*duda...-la*) dago agerraldirik gehienetan, nahiz eta banaka batzuetan aurrean ere agertu.
3. Agerraldi guztietan ezezkakoa da perpausa, eta izena kasu partitiboan (*-ik*) deklinaturik dago.

9. Erabaki

Erabaki hitzarekin 12 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

-t(z)eko erabaki 9 *erabaki...-la* 1 *erabaki...-t(z)eko* 2

9.1. *-t(z)eko erabaki*

Egia esan, asko ez dira corpusean aurkitu ditugun izen honen agerraldiak (9 agerraldi). Hala eta guztiz ere, agerraldi-maiztasun txiki hori gorabehera, ez dugu uste egitura honen tradizioa eta erabilera zalantzan ipin daitezkeenik. Euskalki guztietako adibideak ditugu: bizkaieraz, gipuzkeraz, lapurteraz eta batuan; eta orobat garai guztietakoak:

Bere asmo deunak burutik kendu eragiteko arrebak etorri yakozan; baña berak biurrtu zituan; ludi gauetzaz gitxiago arduratu eta gogo-arazoetan *geyago arduratzeko erabagiaz* bialdu zituan ba. (B/1. aldia)

Nerea antzeko *lantxo bat egiteko erabakia* zuanari, asmo on ori kendu ez baldin ba'diot, pozik naiz; eta onelako asmorik ez zuanari, asmos ar-arazi ba'dio, oraindik pozikago. Orixe iritxi nai nun itzalditxo ontaz. (G/2. aldia)

Agerraldi guztietan betetzen da subjektuen arteko erreferentziakidetasuna:

Miren deunaren ondi aurrean auzpeztzen da ta bere burua Jangoikuari ta [HARK_(i)] zeruko Amari negar-zotiñez eskintzen dautse, [HURA_(i)] aurrerantzean seme zintzo izateko erabagi sendoz. (1./1. aldia)

Esan eta egin, [HARK_(i)] bereala artu zuan [HURA_(i)] Jerusalemako joateko erabakia, sinismenaren etsaien eskutan bere bizia emateko irrikaz. (G/3. aldia)

9.2. *Erabaki...-t(z)eko*

Bi agerraldi:

“Nik, On Karlos, Jainko graziz, Gaztelako, Leongo, Siziliatako, Naparroako Erregeak... aditzera damaizuet: Kaleetan barrena zezenak soka-muturretik korrika ibiltzean egunez naiz gabez zenbat ondoren txar berekin dakarren ikusirik... ainbat eriotz, miñartze ta bestelako kalte, gure mendekoen arrixkuaz oarturik, nere kontseillariei eska nien bear ziren *erabakiak* ar zitzatela orrenbeste *ezbear atzeratzeko*. (G/3. aldia)

Hala ere, alde z aurretikako produkzioari ezinbestean datzeko alde z aurretik behar diren neurriak eta *erabakiak* hartzea, produkzio-zuzendariak nahiago duen edo egokiago deritzan hizkera-moldea *erabili abal izateko*. (Bat./3. aldia)

9.3. *Erabaki...-la*

Agerraldi bat:

Ene anaiaren ondoan behar nuen, eta lanjer baitzen zurruminoen aire gaixtoa har nezan eta ene haurrer eman, *erabakia hartu* zen haur hori (etxetik) *atera-araziko zela*, bainan ene anaiaren karitateak arras bestela deliberatu zuen; ezen erabakia har-arazi zion bere etxetik aterako zela eta enerat etorriko. (L/3. aldia)

9.4. Ondorioak

1. *-t(z)eko* egiturarekin ageri da agerraldi gehienetan *erabaki* izena.
2. Gure corpusean izen honen lekukotasuna urri den arren, ez dugu uste zalantzan jar daitekeenik egitura honen erabilera, oso erabilera hedatua baitu.
3. *-t(z)eko erabakia* hurrenkera da nagusi.

10. *Esperantza*

Esperantza hitzarekin 46 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpaua hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko</i>	13 (+3) (%34,8)	<i>-lako</i>	3 (+2) (% 10,9)
<i>-la</i>	9 (+1) (%21,7)	<i>-lakoaren</i>	2 (%4,3)
<i>-n</i>	12 (%26,1)	<i>-naren</i>	1 (%2,2)

10.1. *-t(z)eko*

<i>-t(z)eko esper.</i>	13	<i>esper...-t(z)eko</i>	3
------------------------	----	-------------------------	---

Esperantza izena *-t(z)eko* egiturarekin ageri den 16 agerraldietatik, 13tan izenaren aurrean dago mendeko perpaua (*-t(z)eko esperantza*, eta 3tan izenaren atzean (*esperantza... -t(z)eko*).

-t(z)eko esperantza:

Eta jende kristaurekin berriz *elkartzeko esperantza* sendoa baldin banuen, sentituriko nekea nahikoa da itxaropena ahultzeko. (Bat./3. aldia)

Europako iparraldeko herriak gustatzen zaizkio ere, baina oso herri garestia direnez ezin oraingoz Sagrariok asmo hori bete, bai ordea oso erakargia [sic] gertatzen zaion beste bidaia *egiteko esperantza* izan: “Beti nahi izan dut tren transiberiano famatuan ibili eta hasia naiz dagoeneko bidaia hori egite asmoz sosak aurreratzen”, esan digu Alemanek. (Bat./3. aldia)

Zure berri ona laster *izateko esperantzan*, aldi hontako uzten zaitut, adiskide maite hori. (?/3. aldia)

Haur *ukhateko esperantzetan* khausitzen zen emazte bat (L/XIX)

Esperantza...-t(z)eko:

Badu halako *esperantzatxo bat garaipena lortzeko*, baina gaizki aterako ez ote zaion bildurtzua ere bai. (Bat./3. aldia)

Oraingoa bost kilo erantsi dizkio eta *esperantzarik badu jasotzeko*. (Bat./3. aldia)

Baldin *bazina esperantzatan* hemendik urthe baten *buruan erdiesteko* iaun handi batenganik zenbait kargu edo errenta. (OEH, Ax 174)

Hiru agerraldietatik bi batuan daude eta hirugarrena (azkena) lapurteraz, Axularrena da hain zuzen.

10.2. Subjektuen erreferentziakidetasuna

Agerraldirik gehienetan mendeko perpauseko subjektua eta perpau nagusikoa erreferentziakide dira:

(...); orain Elko-n bizi duk, erdi-india batekin esposatu huen eta urtean behin bere bertso batzuk bidaltzen zizkiguk, ez dik gizajoak [BERA] itzultzeko esperantzarik galdu: Jinko-Jaunak emaiten badit neri behar den indarra, duda gabe ikusiren dut nere sort-leku xaharra. (Bat./3. aldia)

Baldin bazina [ZU] esperantzatan hemendik urthe baten buruan [ZUK] erdiesteko iaun handi batenganik zenbait kargu edo errenta. (OEH, Ax 174)

Lau agerralditan ez da betetzen. Haietako bitan mendeko perpausak perpau inperzonalak dira:

Dudarik gabe anhitz munta du untsa hastea [sic], eta untsa hasteak aintzina jarraikitzekeo esperantza emaiten du, hala da; bainan salbatua delako seguramena, bururaino heltzen denak duke baxharrik. (L/2. aldia)

Abakondoaren irudi urdin eta disdiratsua ikusteko esperantza, bere hagin boteretsuak amorruez itxi eta irekitzen dituen bitartean. (Bat./3. aldia)

Beste batean, perpaus jokatugabeko subjektua agerian dago:

A: *Ez dago neskak traineruan sartzeko esperantzarik* ala? M: Traineru batetan? Ez, zeren ez bait dago plangintzarik neskekin traineru kompetizioa egiteko, baina ez dago gogo eta jende faltarik. (Bat./3. aldia)⁶

Laugarrenean, ostera, mendeko perpauseko zehar osagarriak eta nagusikoak erreferente bera dute.

Munduan *bati* _(i) ustegabeco mayorazqui bat, *suertez* [*bari* _(i)] *iristeco esperantza norbaitec ematen badio*, pozaren pozez ura nondic baño nondic errezago eta seguruago bereganatuco dun, une batean ere guelditu gabe catazca ibilli ori da, eta nic ez munduco egun batzuetaco besteric ez dan, mayorazqui chiqui eta uts bat, baicican ceruco mayorazqui beticoa, esqueintzen didazuna, orain zugana urbilduric, zure Mai sainduan bazcatutzearequin + nola utzi dezaquet mayorazqui gucien mayorazquie ontasun gucien ontasuna nereganatu gabe? (G/1 aldia)

10.3. -la

esper...-la 8 *-la esper.* 2

Hamar aldiz agertu da mendeko perpausa *-la* menderagailuarekin. Hamar aldi horietatik zortzitan mendeko perpausa aditzaren atzean dago (*esperantza...-la*), eta bitan aurrean (*-la esperantza*):

-la esperantza

Hola mintzo diren aita-amak geroago eta *gutiago direla*, *esperantza dut*. (Bat./3. aldia)

esperantza...-la

Ene Jainkoa, *esperantza dut*, sineste fermu batekin, *emanen dautazula*, Jesu-Kristoren merezimenduen bertutez, mundu huntan zure grazia, eta zure manamenduari jarraikitzen banaiz, bertzean zure loria, zeren hitzeman baituzu eta baitzare zure hitzetan osoki leiala. (L/2. aldia)

Gure corpusean bi kasu-markarekin bakarrik ageri da izena egitura honetan: absolutiboarekin (NOR) eta inesiboarekin (NON). Absolutiboan deklinatuta dagoelarik, *ukan* aditza du lagun:

Segur niz holako zerbaiten gutizian zineztela, *esperantza dut* gogoeta chume hauier esker, hobeki *ikusiko duzuela* nola behar duzuen ibili hemendik goiti, barna sartu bihotzean eta hedatu Ama Birjinaren deboziona. (Bat./3. aldia)

(6) Agian, hau ere inperzsonala da; adibide horretan *sartu* aditza iragankorra ala iragangaitza da? Iragankorra bada, zuzena da goian esana; iragangaitza bada, perpausa inperzsonala da.

Esperantza du denak *etorriko direla*... (L/2. aldia)

Ez, misione ona egin nahi duenak ez du hola arrazoinatzen, eta *esperantza* dut guziak misione on *bat eginen duziela* Jainko onan graziarekin batean, eta guziak, saindaturik misione hortan, segituko duziela zien bizi ona unione handi batean, orai artean bezela, Jainko onak gure turrean galdegin artio; eta orduan kontent izan gira, gure bizia gisa huntan eremanik saindutasunean. (L/3. aldia)

Horrenbesteko loarekin harritzeko gauza ez da bitzta era horretan luzatzea, eta *esperantza* bazuen, hala ere, beste mila urte onak irau *behar zuela* oraindik. (Bat/3. aldia)

Badut esperantza, bururaino *helduko garela*. (Bat./3. aldia)

Inesiboan deklinatuetatik (hiru guztira), bi *egon* aditzarekin ageri dira (*esperantzan egon*); eta euretatik batean ez dugu izen soila, izenaz eta izenondoaz osaturiko izen-sintagma baizik.

(...) *esperantza* handitan dago mondu (sic) gustia ... dela (OEH, XVI, FLV 1993)

Bañan *esperantzetan* / natxiok oraindik, / alkar joko degula / nundik edo handik. (G/1. aldia)

Inesiboan deklinaturiko hirugarrenean adizlagunaren osagarri da mendeko perpausa:

Inguruko herri eta komunikabide horren juntan, Luhoso herria sortuko *zutela esperantzan*, zalditegi bat, harotz, maisturu, hargin eta nik dakita zenbat ofiziale, kartier hortan beren kondu jarri zen. (Bat./3. aldia)

Subjektuen erreferentziakidetasunari dagokionez, agerraldietarik batean ere ez da betetzen, mendeko perpausek eta nagusiek zeinek bere subjektua edukirik.

Mendeko perpauseko adizkiak, bestalde, [+gero] aspektu-marka (sortu-*ko*) ageri du gehienetan. Hiru dira, ordea, salbuespenak: batean *behar izan* aditz-perifrasia dugu (semantikaren aldetik [+gero] aspektuarekin pareka dezakegu, gertakizuna adierazten baitu); eta beste bitan aspektu puntukaria (bietan *izan* aditza).

10.4. -(e)n

-n <i>esper.</i>	12	<i>esper...</i> -n	0
------------------	----	--------------------	---

Egitura hau duten hamabi agerraldi aurkitu ditugu corpusean; guztiek -n *esperantza* hurrenkera dute.

Pekataria bizi izanik *biurtuko dan esperantzetan*, eltzen da aizkenik ergay onetara, desiraz beterik, baña egintza onen utzik [sic], kasik Jaungoikoa ezagutu gabe, eta berari ezer eziñ eskiñirik gaiztakeriak ezpadira, eta berak betikoak uste zituan egun batsuek [sic] bukatzera dijoazenen damutasuna. (G/1. aldia)

Izena, aurreko egituran ez bezala, ez da kasu absolutiboarekin edo inesiboarekin bakarrik ageri, baita datiboarekin eta sozietiboarekin ere.

Absol. (-)	2	datibo (-i)	1
Inesib. (-n)	8	soziet. (-ekin)	1

Euskara gaztelaniaren aldean nagusi izatearen aldeko agertzen zaizkigunak dira hauek; eta hori gaur-gaurkoz erabat utopikoa dela jakitun, ez diote uko egin nahi euskarak egunen batean gaur gaztelaniak betetzen duen postua eta hegemoniazko funtzioa *beteko duen esperantzari* eta gogo biziari. (Bat./3. aldia)

Oinarrizko Hezketa Orokorra zentro 8erri [sic] horretara *pasatuko zuten esperantzarekin*, eskolaurrean haur gehiago hartzen hasi ziren Egiako Aitor ikastolan. (Bat./3. aldia)

Absolutiboan deklinaturiko batean, izenaz eta izenondoaz osaturiko izen-sintagma dugu:

Bueltia datorrela dirudi eta euskarak egun hobeen argia *ikusiko duen esperantza* ederra dugu. Hala bedi. (Bat./3. aldia)

Eta bestean zenbatzaile orokor batez (*oso* determinatzaileaz) mugaturik dago izen-sintagma:

Denboraren tarteak eta gaiaren bestelakoak hesi-muga sendoak ezartzen baditu ere zinez komentzitua nago ni, eta Eneko Oregi ere alor honetan gogaide izango dudan *esperantza osoa ez zait falta*, problemaren azken iturria ez dela gerra aurrean, 1933 inguruan, Aitzol eta Lizardi aurrez aurre eta elkarren kontra jarri zituen "euskera errez"-aren auzigai hura bera baizik. (Bat./3. aldia)

Subjektuari dagokionez, hiru agerralditan (euretatik bat goiko adibidea dugu) mendeko perpauseko subjektua eta nagusikoa erreferentziakide dira:

Hauek_[i] euren helburua lortzearen, gaztelar agintedunekin elkartzen dira, Gaztelako monarkiaren laguntzarekin berriro agintea [HAUEK_[i]]eskuratu-ko duten esperantzan. (Bat./3. aldia)

Amaiera honen hurbil badut ere, ez du zertan bertan beherakoa izan beharrik; [NI] oraindik, [NI] biharamunera bizirik iritsiko naizen esperantzatan oheratzen naiz gauero. (Bat./3. aldia)

Gainerako guztietan mendeko perpausak eta nagusiak subjektu bana dute. Azkenik, perpaus izen laguneko adizkiak [+gero] aspektu-marka ageri du agerraldi guztietan:

Horregatik, saiatu naiz tekniken azalpen arrazonatu koherente bat ematen, horrek irakurleri haiek gaitasun komunikatiboaren helburuarekin erlazionatzen eta bere irakaskuntz metodologian integratzen *lagunduko dion esperantzatan*. (Bat./3. aldia)

Feargus zen kartistak nolabait mugi erazten zituena, eta honek bere joku zikinari jarraituz, Lowett, Bonterre, t.a. eta gainontzeko kartista gidarien

izen ona zikintzen du bere gidaritzapean *jarraituko dioten esperantzan*. (Bat./3. aldia)

Eta Ikasbide [kurts] ikastolako guraso, irakasle eta neska-mutikoen eskari horrekin, Euskadi osotik samaldan agertuko den jendetzak bat *egingo duen esperantzan* agertuko naiz. (Bat./3. aldia)

Amak zeozer *emongotzen esperantzan* (B/3. aldia)

Bukatzeko, esan behar da *ote* partikula ez dela inongo agerralditan agertu, *beldur* hitzari dagozkion agerraldietan ez bezala.

10.5. *-lako*

-lako esperantza egiturarekin, bost agerraldi aurkitu ditugu. Nabarmentzeko da agerraldiok, bat izan ezik, lehen garaikoak edo joan den mendekoak direla, eta bizkaieraz, gipuzkeraz, lapurteraz eta batuan daudela:

Ezagututen dot, neure semia, etxeko guztijok zabiltzala ni *osatuko nazalako esperantzeetan* sartu nairik. (JJMg/B/XIX)

Jungoikoak *barkatuko didalako uste eta esperantzan* nago. (Arr May/G/XIX)

Eta Inazio Muñoz-ec San Inazioren merezimentu ta bitartez Jaincoac bere zancoac *sendatuko zizquiolaco uste ta esperantza* sendo batequin ala eguin zuan. (G/1. aldia)

Ezin gehiago urus gelditu zen Michel; ezen amachoc emaiten zion noizbeit bere chede saindura *helduco zelaco esperantza*. (L/1. aldia)

Eta morroia abiatu egin zen gauean Ispahanen *egongo zelako esperantzetan*. (Bat./3. aldia)

10.6. *-lakoaren*

Gure corpusean oso gutxi dira egitura honen agerraldiak: bi besterik ez. Bi agerraldiak berriak dira eta batuan daude:

Nola horren argia ez naizen, liburua egituratzen duten gai nagusietaz arituko naiz, egitura horri hatzeman *egin diodalakoaren esperantzan*. (Bat./3. aldia)

Denbora dago oraindik eta hauen eta gehiagoren eritzi eta laguntza *izango delakoaren esperantzarik* ez dezagun gal. (Bat./3. aldia)

10.7. *-naren*

Egitura honen lekukotasuna urria da: agerraldi bat besterik ez dugu atzeman. Agerraldia azken garaikoa da eta batuan dago:

Testuinguru honetan, Fermin Ezkurra Osasuna taldeko presidenteak, Goikoetxea aurrelari nafarrak “talde haundi batean” amaituko zuelakoaren segurantza eta konfidantza osoa zuela aitortu zuen atzo bertan, baina halaber, talde hori Barcelona portatu den era desberdinean *portatuko zenaren esperantza* omen zuen. (Bat./3. aldia)

Egitura honek eta aurrekoak (*-lakoaren*) oso erabilera-maiztasun txikia ageri dute besteen aldean: guztira hiru agerraldi (%6,5). Eta ematen du —agerraldi-maiztasunari begira— tradizio urriko eta arestikoak direla. Gaztelaniaren analogiaz sortuak dira, nonbait.

10.8. Ondorioak

1. Perpaus jokatugabeetan *-t(z)eko* egitura da erabiliena, *-t(z)eko esperantzan* hurrenkera nagusi izanik. Egitura honekin, oro har, erreferentziakide dira perpaus nagusia eta mendekoa.

2. Perpaus jokatugabeetan *-la* eta *-n* egiturek dute maiztasun handiena; haiekin batera *-lako*, *-lakoaren*, *-naren* egiturak ere badaude, maiztasun txikiagoan.

3. *-la* egituradun agerraldietan, *esperantza...-la* hurrenkera da nagusi. Aspektua [+gero] da, besteren agerraldiak —gutxi— aurkitu dira baina.

4. *-n* egiturarekin, *-n esperantza* hurrenkeran ageri dira agerraldi guztiak; aspektua [+gero] da; eta izena edozein kasu-markatan deklinaturik ageri da.

5. Beste egiturari dagokionez, *-lako* da aipatzeko bakarra, joan den mendeko erakusgarriak baititu.

11. *Froga*

Froga hitzarekin 19 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko</i>	4	<i>-naren</i>	1
<i>-la</i>	3 (+3) ⁷	<i>-laren</i>	4
<i>-lakoaren</i>	1	<i>-neko</i>	3

Taulatik ageri denez, gure corpusean ez da oso zabala *froga* izenaren mendeko perpausak har ditzakeen egituren lekukotasuna: 19 agerraldi. Honenbestez, ezin atera daiteke ondorio erabakigarririk izen honekin erabili behar den egiturari buruz.

11.1. *-t(z)eko*

Lau agerraldi ditugu. Duda dago, ordea, oraingo honetan mendeko perpausak izenaren mendekoak ala helburuzko perpausak diren

Mukarovsky-k bere aurkezpenean, Afrikako ifarraldeko hizkuntzekin duen senidetasuna *agerrerazteko frogak* azaldu zituen, Oroz Arizkuren euskara-ibero teoria zaharra zertan datzan, Kintanak Kartveliar izen batzuren kide-tasunez, Braun-ek kaukasiar-euskara azterketak. (Bt./3. aldia)

Kontuz-kontuz egiten dituzte gauzak, ni *salatzeko froga* zehatzik inork izan ez dezan. (Bat./3. aldia)

(7) Parentesien arteko emaitzak OEHkoak dira.

Konbokatzaileen ustez oso azterketa garrantzitsu bilakatu zen deialdia, koordinakundeak zituen indarrak *neurtzeko froga* bihurtu baitzen. (Bat./3. aldia)
Ez dugu haatik *deus frogarik borren finkatzeko*, doidoia Sosiondoan ezagutu dugun atxo zahar baten errana baizik. (?/2. aldia)

11.2. *-la*

-la froga 1 *froga...-la* 5

Sei agerraldi ditugu: bat *-la froga* hurrenkeran eta bost *froga...-la* hurrenkeran

Emazte *hun zirela/orai badit nik proba*. (?)

Paris-eko soldado aintzindari batek *froga* eman du yendek ere, biltzen ahal dutela eritasuna. (L/1. aldia)

Próguak emánes kunplitudugúla déna déla Jaingoikoaren borondátea óna, óngi kuadratenzaióna ta perféktoa. (LEOng, L/XIX)

Artuko du *proga*, / au ez dala droga. (Bil/G/XIX)

Ze beste *proba* nahi duzue, egia diogula? Arti Tobera 283 (Bat./2. aldia)

Ze *froga* duk ardiak ebatsi dauzkitela? (L/2. aldia)

Aipatzekoa da agerraldi batzuk mende honen hasierakoak edo iragan mendekoak direla, eta lapurteraz eta gipuzkeraz daudela, ez batuan.

11.3. *-lakoaren*

Agerraldi bakarra, berria eta batuan:

Horrela *delakoaren frogak* emango dizkizut. (Bat./3. aldia)

11.4. *-laren*

Bi agerraldi, batuan:

Juan Elhuyar, elkartearen partaide zenez —*Ilustrazioaren ideiekin bat zeterrelaren froga zehatza*— ipar Euskal Herrian jaio izanik, kultura frantsesarekin lotura hertsiak suposa lekizkiokenez ez da harrigarria semeak, Fausto eta Juan Jose alegia, Parisa bidaltzea. (Bat./3. aldia)

Lehen testoak, ordea, ez zaizkigu iritsiko Erdi Aroko amaierarte, eta lehen bertsolariak *emakumeak zirelaren frogatzat* jo dezakegu ere XV. mendeko Usua Aloskoaren kanta eta Milia Lasturkoaren eresia, bertan nola-halako dramatikotasun bat sortzen delarik bertsolarien artean. (Bat./3. aldia)

11.5. *-naren*

Egitura honen agerraldi bat baizik ez da agertu corpusean; batuan dago.

Alabaiña, indiar sinestegabe hauen artean hilko banintz, purgatorio honetan neure bekatuak garbitzea nahi duenaren frogarik argiena litzateke. (Bat./3. aldia)

11.6. *-neko*

Hiru agerraldi; guztiak batuan:

Jainkoa badeneko frogak [tit] Ik. Jainkoaren izatearen egiaztabideak. Jainkoak [tit] Ik. Politeismoa. (Bat./3. aldia)

HIESaren antigorputzak 1959an Zaire-ko paziente batengandik jasotako odol-laginean aurkitu ziren lehen aldiz, baina kasu horretan ez dago pazientea HIESaren eraginez *hil zeneko frogarik*. (Bat./3 aldia)

Amerikarrek Ekialde osoa salatzen dute, terrorismoaren erroak Errusian daudela zin egiten dute, errusiarrek aitortzen dute CIA-k hil zuela Aldo Moro, frantsesek ba omen dituzte *frogak Gbadafiren libiarrak mokordoan sarturik dabilzaneakoak*, alemaniarrek palestindarrei leporatzen diete errua... (Bat./3. aldia)

12. *Itaun*

Itaun hitzarekin 2 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak (*-n itaun* egitura).

Herria eta auzuneko soroak zaingopean zituen terraza hartara abiatzean, markesak etengabe eskeini ohi zion kidesasuna nola interpretatu eta herrialdeko lasaitasun kutsua bere jeneralaren kezketan *nolatan txertatu behar ote zuen itauna* sortzen zitzaion bere baitan. (Bat./3. aldia)

Baina ba dago bigarren baldintza bat eta beronek erantzuten deutso *Alkartea ze<r>tarako sortu dan itaunari*. (B/3. aldia)

Bietan galdetzailedun zehar-galdera dugu.

13. *Itxaropen*

Itxaropen hitzarekin 68 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko</i>	34 (%50,7)	<i>-lako</i>	4 (%6)
<i>-la</i>	4 (%6)	<i>-naren</i>	2 (%3)
<i>-n</i>	20 (%29,8)	<i>-laren</i>	1 (%1,5)

Taulan ageri diren egiturez gain, beste hiru aurkitu ditugu gure laginean; baina lekukotasun urrikoak dira: euren agerraldi bana besterik ez dago. Hori dela eta, ez dugu kontuan hartuko guztizko zenbatekoan.

Zehar-galdera + -neko + itxaropena

Amesa egia *biurtuko ete zaneko* itxaropena. (Bat./).

Itxaropena ...-t(z)ea

Eta apalpa lastoari buruz, presarik gabe ari da ateratzen, eta naiko jenerua daukanak ba dauka *itxaropena* emendik aurrera orain egiten duan baño prezio *obeagoa egitea*. (Bat./3. aldia)

Itxaropena...-nik

Eta, oraingoz, ez dago *itxaropenik* horien ekonomia laster *azkartuko denik*. (Bat./3. aldia)

13.1. *-t(z)eko*

-t(z)eko itxaropen 31 *itxaropen ... -t(z)eko* 3

Agerraldi-maiztasunik handiena ageri duen egitura dugu: guztizkoaren % 50,7. Hogeita hamalau agerraldietatik hogeita hamaikatan izenaren aurrean ageri da mendeko perpausa (*-t(z)eko ITXAROPENA*), eta hirutan atzean (*ITXAROPENA...-t(z)eko*).

-t(z)eko itxaropena

Sorginek, eta baita epaileen batzuk ere, hango zehastasunak margotzen poza hartzen zutela esan lezake; haiek, agian, *zigorra gutxitzeko itxaropenean*, eta honek erabaki gogorrenak ere ontzat saltzeko asmoz. (Bat./3. aldia)

Itxaropena...-t(z)eko

Gure ustez oilarrak esanahi bat badu: herria zeharo zapalduta dago eta ez du *inongo itxaropenik zapalkuntza hori gairinditzeko*. (Bat./3. aldia)

Azken hurrenkera (*itxaropena ... -t(z)eko*) ageri duten agerraldietan kasu absolutiboan dago izena. Izena deklinabide-kasu horretan egotea, hala ere, ezin jo daiteke erabakigarritzat mendeko perpausaren kokalekuari buruz; beste zenbait agerralditan, izan ere, izena absolutiboan deklinaturik dagoen arren, mendeko perpausa beste hurrenkeran ageri da, izenaren aurrean alegia.

Jaiotzean dugun bizitzeko itxaropena, hau da, pertsona batek, *herri batetan bizitzeko itxaropena* eduki lezakeen, urte hortan jaiotzearen talde batek bizitzeko duten urteen kopuru osoa denon artean berdinduz banatzen bada, da. (Bat./3. aldia)

Subjektuen erreferentziakidetasunari dagokionez, esan daiteke agerraldirik gehienetan betetzen dela.

Orratio, Ama Birjiña, Zeruan, oso-osorik, dan bezela, bere edertasun zagarrian gau gabeko egun betiko batean [NIK] ikusteko asmoa ta itxaropena badaukat. (G/1. aldia)

Gizonak_(i) [HARK_(i)] galtzak ez zikintzeko itxaropena galdu du, komuneko paperaren arrastorik somatu ez duenean. (Bat./3. aldia)

Badira, ordea, zortzi salbuespen. Horietako batzuetan irakurketa inperzonalak egin daiteke, perpaus nagusian, mendekoan edo biotan:

Baina ez dira konstatazio horretan bukatzen testu hauek aurkezten dituzten arazoak eta eskeintzen dituzten posibilitateak gure literatur bizitzaren iragana argiagotzeko (6) [oh] {Ene iritziz ditugun datuak urriak izanik,

beste literaturen alboan adibidez, oraindik agortu gabe daude eta *ez da inoiz gehiago izateko itxaropena ere galdu behar* Oihenarten (*Art poétique*) argitaratuz gero ikusi den bezala. (Bat./3. aldia)

Ene begiak itxuturik, ene belarriak gogorturik, ene biotza itxirik arkitzean, *ez da gauz asko sentitzeko itxaropenik.* (?/3. aldia)

Beste batzuetan subjektua bera agerian dago mendeko perpausean, subjektu hori eta perpaus nagusikoa desberdinak izanik.

Antxikorenako jabe berriak —Nikolas zaharra hil baitzen— estalpea eskaini zion, morroi bezala eurekin bizi nahi bazuen, eta Joxe-Migel dohakabeak bere adur tristeari men egin zion, momentuz bederen, gauza hobetik sortzeko itxaropen haundirik gabe. (Bat./3. aldia)

Arrainak saldu, biberak, jelak... hartu ondoren, itsaasoratu [sic] dira berriz ere hurrengo marea oparagoa izateko itxaropenarekin. (Bat./3. aldia)

Bestalde, hainbat kasu-markarekin ageri da izena, ez bakarrik absolutibo-markarekin (3 agerraldi):

Soziatiboa (3 agerraldi)

Lagun bat *aurkitzeko itxaropenarekin*, jendeari zein ikasketa egin nahi suen [sic] deskribatzeko aukera emango dion komunikazio sare bat. (G/1. aldia)

Ergatiboa (agerraldi bat)

I. zanaren familiaren alde (gurasoak, aita, ama, seme-alabak senideak eta besteak): siñismenez eta maitasunez Kristorekin bat eginda bizitzeak, eta Kristok duen aintza berberan, aurea artu digutenekin batera, *eskuartzeko itxaropenak* bere biotz-min samina arindu dezaien, ESKA.... (G/3. aldia)

Inesiboa (2 agerraldi)

Honek orduan marinel gazte bati mastaren puntatik begiratzeko agintzen dio, lehorra erideteke *itxaropenean*. (Bat./3. aldia)

Partitiboa (5 agerraldi)

Ez eukan nai eban ondorena *lortzeko itxaropenik*. (B/3. aldia)

Instrumentala (agerraldi bat)

Amets hori zertu nahirik iparburualdeko itsasoetan barna, bide laburrago bat *aurkitzeko itxaropenez* abiatu ziren denak. (Bat./3. aldia)

Izen-sintagman izenarekin batera izenondoa ere ageri da zenbait agerralditan:

Sexua kontutan hartuz, *bizitzeko itxaropen handi*agoa emakumeak dute, berezitasun genetikogatik. (Bat./3. aldia)

Eta beste batean zenbatzaile orokorrarekin.

Amonak ondo zekien lar tarte hartan galtzen zirela oiloa bizirik *aurkitzeko itxaropen guztiak* (Bat./3. aldia)

13.2. *-la*

-la itxaropen 1 *itxaropen...-la* 3

Lau agerralditan ageri da *itxaropen* izena *-la* atzizkiarekin. Bat batuan dago, beste bat gipuzkeraz, eta bi bizkaieraz, hauek 1. garaikoak izanik. Hiru agerralditan *itxaropena...-la* hurrenkera dugu.

Izena absolutiboan dago. Aspektu-markari dagokionez, bana ageri dute: batek aspektu puntukaria, beste batek [+gero], beste batek [-aspektu] (subjuntiboa), eta azkenak [-burutu]. Eta subjektuak ez dira erreferentziakide:

Aspektu puntukaria

Ez, ametsetan ere derrotak berak ezer positibotzat dauzkagulako, edo inori derrotarik opa diogulako: garaipenaren prezioa luzarora ezinbesteko derrotta *batzu direla*, fedea eta *itxaropena* daukagulako baizik. (3 garaikoa/bat.) (Bat./3. aldia)

[+gero] aspektua

Baina alako itxaropen irristu bat geukon ondiño, ontziko batzuren-batzuk eta Batxi euren artean agertuko zizala bizirik ango bazterren batean (...) (B/1. aldia)

[-burutu] aspektua

Baiña nik badaukat itxaropena, gure guraso ta senideak guri laguntzen digutela zero goitik, gero alkarrekin bildu gaitezen. Ala gerta dedilla. (3 garaikoa/gipuzk.) (G/3. aldia)

[-aspektu] (subjuntiboa)

Zuk beti daukazuz itxaropen onak eta Jaungoikoak emon daizula gurozun guztia. (B/1. aldia)

Lehenengo agerraldia bitxia da, perpaus izen laguna kausazko mendeko perpausaren barruan ageri baita. Bukatzeko, egitura honen adibitegia oso urria da, eta beraz ezin atera daiteke ondorio argirik egitura honen erabilerari buruz.

13.3. *-n*

-n itxaropen 19 *itxaropen...-n* 1

Egitura honek, hogeit hamar agerralditan egonik, *-t(z)eko*-rekin batera lekukotasunik handiena agertzen du: bion artean agerraldien % 80,5 osatzen dute. Hurrenkerari dagokionez, hemeretziak —gehienek— *-n itxaropena* hurrenkera erakusten dute, eta batek *itxaropen...-n*. Esan beharra dago agerraldi hori hurrenkerarengatik ez ezik aspektuarengatik ere salbuespen dela: subjuntiboan dago adizkia, eta modu horretan bi agerraldi baizik ez dago adibidetegian:

Beraz, *itxaropen* gutxi dago ibilbide berri bati hasiera *eman diezaion*; izan ere —eta hemen ez da ezer isildu behar, ezertxo ere ez— egiaz bere gorputzaren usaina ez da lehengoa, goizean azkar duxxara sartu saboi, desodorante eta usain gozoa ugari erabiltzen duen batena. (Bat./3. aldia)

Subjuntiboan dagoen beste adibidea hauxe da:

Beioakizu bada, On J. M. Barandiaran Gabon Zarrean egin dozuzan larogeta amazortzi urte lerdnokaitik bere ZORIONIK atsegiñ eta adiskidekorenak, bide batez, izan dozun gaixo alditik, ainbat ariñen aldendu eta sendotu zaitezcan itxaropena agertaraziz. (B/3. aldia)

Beste batean ahalezkoa da adizkia:

Liburu bat edozein hartu eta irakurtzen hasteak, ez baitzuen ezer asko balioko berriz eta berriz ere noizean behin edo luzaro miseriozko [sic] lurralde haiei begiratzeko ea zer besterik ikusi zitekeen itxaropenez, baina beti lehena berriz pasatzen bezala ikusten zen landa sekain hura, oraintsu beste herritxo bat zen lekua harpilo eginik. (Bat./3. aldia)

Eta gainerako guztiek [+gero] aspektua dute:

Emendik aurrerantz ugariago entzungo dudan itxaropena ba-dut. (G/3. aldia)

Misioa Simonek, berak bakarrik, amaituko duen itxaropena besterik ez zaizu geratzen. AMAIA. (Bat./3. aldia)

Izenak hainbat kasu-marka ageri du: absolutiboa (8 agerraldi), instrumentala (5 agerraldi), inesiboa (3 agerraldi), partitiboa (3 agerraldi), ergatiboa (2 agerraldi), soziatiboa (1 agerraldi)

Absolutiboa

6. Urduri geunden lortuko zuen itxaropena genuelako. (Bat./3. aldia)

Instrumentala

Nahikoa COPE entzun dugu gaurdaino euskalduntzat geneukan irrati hortan eta aurrerantzean Herri Irratia (herriko oihartzunean gidatu beharko litzatekena) bideratuko den itxaropenaz gure agurrik beroen [ARGIA-ko] irakurle orori. BEINKE SALAKETA TXALOKETA TALDEA. (Bat./3. aldia)

Inesiboa

Joan Hus, txekotarren eredia eta jarraigarria izanik, Elizak Joan Nepomuzeno santutu zuen handiro, hau hari nagusituko zitzaion itxaropenean. (Bat./3. aldia)

Partitiboa

Palacky-k, hango kondairagile nagusiak, gure Moret edo Kanpion nafarren kideak, hau ohi zion etsirik: "Oso luzaz itxaropenik gabe bizi izan ginan:

bi mende ezkeroztik alde batera utzitako literatura hura berriz piztuko zan itxaropenik ez genuen. (?/3. aldia)

Ergatiboa

Leengo garaietan, —eragozpenak, baiketak, diru-zigorak e.a. ziraneko aldi zailletan— lan egin zuten idazleek eta zabaltzen zuten irakurleek, orain ere lan bera kementsu egingo duten itxaropenak bultzata gatoz. (Bat./3. aldia)

Soziatiboa

Jaungoikuak parkatu izango eutsan uste ta itxaropen senduagaz. (B/1)

Beste alde batetik, lau agerralditan dago erreferentziakidetasuna subjektuen artean:

Olantxe joan jakoezen orduak, [HAI EK(i)] zerbait artuko eben itxaropenez beterik (ZEUDEN HAI EK(i)), eta arrañtxuren bat eskuartean ikusi ezker, pozarren, Napoleonek gudarik andiena irabazi ebanean baño pozago. (B/1. aldia)

Bigarren gorpila eskuratuko dugun itsaropenik ez dugu galtzen. (Bat./3. aldia)

(...) [HAI EK(i)] ibaia-gora artu eben bidea, [HAI EK(i)] norbait aurkituko eben itxarokunaz, (...) (B/1. aldia)

Agerraldi hauetan aditz jokatuaren orde z jokatugabea ipin genezake eta ez litzateke, ordea, inolako informaziorik galduko. Gainerako guztietan, ostera, mendeko perpauseko subjektuak eta nagusikoak ez dute erreferente bera:

Zure aitak ikastetxean eman dizkizuten notak ikusi ditu, eta hain txarrak ere ez izan arren ([GUK] ez genuen [HAI EK] oso onak izango ziren itxaropenik), oraindik zure adinerako nahiko eskas zaudela adierazten dute. (Bat./3. aldia)

Uroldeetako ondamenaren ondoren erailketak eta [indarkeriak] gutxituko ziran itxaropenik ez neukan [nik]. (Bat./3. aldia)

13.4. -lako

-lako itxaropen egituraren lau agerraldi ditugu: bi gipuzkeraz eta beste bi batuan:

Ikusten dugunaz, “ustekizuna” baño pozgarriago da, gure izatean betiere iraungo dugulako itxaropena ez bai digu kentzen. (G/2. aldia)

Bañan bere oñazealdian zerbait egingo zulako itxaropenetan. (G/3. aldia)

Jende haren ahotan hain bonbaziazko esakizun hutsalak entzuteak, eta egungo demokrazia zen baino besterik zelako itxaropenaren usteak, edonor nazka zezakeen, baina hala eta guztiz ere han zegoen “Tejero” lehengo eta oraingo familia bat beraren menbruekiko aitatza egiteko. (Bat./)

Gero arte, elkar ikusiko dugulako itxaropean [sic]. (Bat./)

13.5. *-naren*

Lekukotasun urria dugu egitura honi buruz, bi agerraldi besterik ez:

Naizta aukerarik larrienean gure buruak orain aurkitu, larrialdi au igaroko danaren itxaropena dogu; edota, txarreanean bere, eriotzaz amaituko da, edo ezaguera ta sena galduaz, edo beste zelanbait gure atsekabe-aldia amaitu ta arnasa izango dogu. (B/2. aldia)

Ipar eta ago [sic] aldeko euskaldunok daukagun alkarte bakarra ei-da... Banan-banan, bakoitzaren nortasuna azaldu al izango dogunaren itxaropenean, emon daigun ontzat olantxe dala... naizta goragokoren bat aztu. (B/3. aldia)

13.6. *-laren*

Egitura honen agerraldi bakarra dugu: gipuzkeraz.

Ba-zuan zakurra ernaaraziko ez zualaren itxaropena. (G/3. aldia)

13.7. Ondorioak

1. *-t(z)eko*:

-Egitura hau besterik ez da ageri mendeko perpaua jokatu gabeetan *itxaropen* ize-narekin.

-Hurrenkera nagusia *-t(z)eko itxaropena* da.

-Agerraldirik gehienetan erreferentziakidetasuna dago subjektuen artean.

2. *-n*:

-Mendeko perpaua jokatu izanik, *-n* egiturak ageri du maiztasunik handiena;

- *-n itxaropena* hurrenkera ageri dira agerraldi gutziak.

- Aspektua [+gero] da erabiliena.

-Izena edozein kasu-marka duela ageri da.

3. Beste egituren agerraldi gutxi dago.

14. *Seinale*

Seinale hitzarekin 26 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpaua hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko seinale</i>	2 agerraldi (%7.7)	<i>-lako seinale</i>	3 agerraldi (%11.5)
<i>-n seinale</i>	14 agerraldi (%53.8)	<i>-naren seinale</i>	7 agerraldi (%26.9)

14.1. Mende honetan 3. aldian erabilia

Era bateko zein besteko egiturak mendearen azken urteetan (3. aldia) erabili dira ia erabat. Baina datu hori izenaren mendeko perpaua ez agertzearena baino gehiago da *seinale* izena bera testuetan ez agertzearen ondorio. Hain zuzen ere, hitz honen lehen

lekukotasuna 1545ekoa bada ere, mende honen lehen bi aldietan, 1969ra arte alegia, ez da testuetan ageri —pentsa liteke garbizaletasun-giroaren eragina izan daitekeela horretan; Azkueren hiztegian, adibidez, ez da *seinale* hitza agertzen—. Zehazki, 222 alditan agertzen da *seinale* hitza arakatu dugun corpus osoan —eta horietatik 26 agerrialdik bakarrik dute izenaren mendeko perpausa—; denen artean 21 eta 13 agerrialdi bakarrik dira lehen bi aldietakoak, 188 ordea (%84,7) 1969tik aurrerako testuetakoak.

	1. aldia	2. aldia	3. aldia
<i>-t(z)eko seinale</i>	-	-	2 (Bat)
<i>-n seinale</i>	-	-	14 (1G/13 Bat)
<i>-lako seinale</i>	-	-	3 (Bat)
<i>-naren seinale</i>	1 (B)	-	6 (Bat)

14.2. Mendeko perpaus jokatu gabeak: *-t(z)eko seinale*

Oso gutxi dira (%7.4) agerrialdi guztien aldean: 2 agerrialdi dugu. Biak dira azken aldiko euskara batuko testuetakoak.

Keinu mekaniko batez *aurrerantzeko (sic) seinalea* egin zioten autoari. (Bat/3. aldia)

Taligvak-en *kanporatzeko seinalea* zela pentsatu zuten. (Bat/3. aldia)

Menpeko perpausaren aditza (+gero -burutu) erakoa da eta kasu bietan agindukutsua du esaldiak. Bestalde, agerrialdi hauetan adiera bera du *seinale* hitzak: *keinua* edo, alegia. Gogora ditzagun *seinale* hitzak dituen hiru adiera nagusiak (I. Sarasola, *Euskal Hiztegia*):

(Zerbait) adierazten, ezagutarazten edo nabarmentzen duen ikurra (ik. marka).

Ezaugarria, adierazgarria.

Ikurra (*bide-seinaleak*)

Udaberriaren seinale dira loreak eta ezkontza.

Gizon horrek seinale du behakotik norbait hil duela.

Komeni ere da (...) euskaraz argitaratzea, bizi delako seinale nabarmen baitira.

Lehen bi adierakoak dira izenaren mendeko perpausa hartu ohi duten *seinale* hitzak, eta lehen adierakoak perpaus jokatu gabeak hartzen dituztenak.

14.3. Mendeko perpausaren aditza jokatu denean: *-n seinale* nagusi

Mendeko perpausaren aditza jokatu denean *-n seinale* egitura da nagusi (14 agerrialdi). Bi eratakoak dira perpaus nagusiari begira:

- Aditz ageririk gabeko nagusia (8 agerrialdi). Honelako esaldi batzuk oso hurbil daude ahozko esapideetatik, bertan testuinguruak duen garrantziagatik. Hain zuzen ere, informazio testuetan baino ugariago dira olerki, argudio-testu eta elkarrizkete-

tan. Oro har, *seinale* mugatzailerik gabe ageri da. Adiera honetan *-n seinale* da egitura bakarra, eta ez dago *seinale -la* bezalakorik.

Bertso-tradizioa *dagoen seinale*. (Bat/3. aldia)

Oizen sua, / txalapartaren deia, / *elkartu behar dugun seinalea*. (Bat/ 3. aldia)

Inguruan pauso hotsek entzuten diren bitartean, *norbait zerbaitetan badabilen seinale*. (Bat/ 3. aldia)

Ezer asko *ulertzen ez zuen seinale*. (Bat/ 3. aldia)

— Norbaitek miss Rosaren gorabeherak oso gaizki doazela *sinisterazi nahi digun seinale*. (Bat/ 3. aldia)

Haiek direnik ere jabetu ez, eta aurrera egiten baduzu, mandeulien ziztada gogaikarriei jaramon egin ordez sasi artetik zer agertuko otezuan jarri eta beldurak korritzen badizu bizkarrezurra, zuhaitzetako hosto artetik irriztazten den argiaren emozioz lausotzen bazaizkizu begiak, bidean topatzen duzunari eskaintzen badiozu maitasuna, abenturaren une gordinenetan sentitzen baduzu solidaritaterako isuria, irakurketa oro den expedizioak bere helburuak *bete dituen seinale*. (Bat/ 3. aldia)

- *Seinalea izan erakoak* (6 agerraldi)

Gutxiago jakitea gutxiago eta gaizkiago *peñtsatzen den seinalea* bait da horrelakoentzat. (Bat/ 3. aldia)

Jainkoaren maitasuna gudan *bizi dan seinalea*, / guk maitasun hori urkoari zabaltzea da. (Bat/ 3. aldia)

14.4. *-lako seinale*

3 agerraldi bakarrik daude hustuketan, denak azken aldiko batukoak (1969-90) eta *seinale izan edo seinale bezala agertu* erakoak. Hona hemen:

Ez ote da hori flesio hauek besteak baino *berriagoak direlako seinalea*? Nik baietz. (Bat/ 3. aldia)

Kanpai musika arritmikoa, espiral sonoro batetan *errepikatzen delako seinale* edo konstatazio bakar bezala agertzen da. (Bat/ 3. aldia)

Izatekotan ere, zibilizazioaren hartzaile eta ez basati hutsak *izan garelako seinale* da. (Bat/ 3. aldia)

14.5. *-naren seinale*

Hustuketan 7 agerraldi daude eta denak dira bat izan ezik euskara batuan eta azken aldian (1969-90) argitaratuak. Oro har, saiakera eta irakaskuntza-arloko liburuetan ageri dira (irakaslearen gidaliburua, meteorologia...) eta 3 agerraldi liburu berekoak izanik erraz uler daiteke ezin onar daitekeela erabilera errotu edo zabalik.

Haur "normalen" eta haur "anorexikoen" artean diferentzia signifikatibo bat agertzen denean, joera signifikatiboki ezberdin horrek zentsurari eta defentsei *ibes egin dienaren seinale* da eta joera hori izan *badenaren seinale*. (Oralitate aktiboa eta anorexia) (Bat/3. aldia)

Edo, formazio erreakzionaleraz azpiko joeraren aitziko joera *agertu denaren seinale*. (Oralitate aktiboa eta anorexia) (Bat/3. aldia)

Hori eginda ere konortea galtzen badu, hobe da ahoz ahoko arnasketa egitea, zeren hitz egin ahal izatea arnasbidearen zati bat bakarrik *irekita duenaren seinale* izan bait daiteke. (Bat/3. aldia)

Eta hori arrazonamenduak logiko *direnaren seinalea* da. (Bat/3. aldia)

Janari bila hasi beharra *zegoenaren seinalea*!. (Bat/3. aldia)

Bada agerraldi bat mende-hasierakoa (1900-1939 aldikoa):

Eta seiñac emoten ezpaditu *bici danaren seiñaleac*, cer eguin? (Cristiñau dotriñea bere esplanaciño laburragaz itaun eta erantzueragaz aita Astete'ren libruhucite aterea...) (B/1. aldia)

Asteteren dotrinaren bizkaierazko itzulpenekoa, agerraldi bakarra da eta ez dirudi erabilera errotu baten lekuko izan daitekeenik. Gogora garaiko idazkeraren ezauzgarri eta baldintzak Villasanteren hitzetan:

En cuanto a la sintaxis del nuevo catecismo, tampoco creemos que la elegida sea pedagógicamente la más recomendable. Sobre todo en frases un tanto largas, el echar por delante todas las subordinadas, dejando para el final la principal, crea una dificultad muy real para la claridad, comprensión y aprendizaje del texto; y habiendo otras construcciones mucho más asequibles e igualmente usuales..." (*Historia de la literatura vasca*, or.)

14.6. *seinale* -la

Nahiz eta euskal testuetan badiren halakoak (*Gizon horrek seinale du behakotik norbait hil duela -EH*), mende honetako hustuketan ez da holako agerraldirik ageri.

14.7. Ondorioak

1. Mende honetan 3. aldiari erabili ohi da (1969-90), aurrekoetan (1900-68) oso gutxi.

2. Euskara batuan idatzitako testuetan erabili ohi da mende honetan.

3. Mendeko perpaus jokatu gabeez *-t(z)eko seinale* forma hartzen dute ("keinu" adiera dute).

Taliguak-en kanporatzeko seinalea zela pentsatu zuten.

4. Mendeko perpaus jokatuak gehienetan *-n seinale* forma dute (%53,8), bi erataria: aditzik gabe edo *seinale izan* modura.

Bertso-tradizioa dagoen seinale.

Jainkoaren maitasuna gudan bizi dan seinalea, / guk maitasun hori urkoari zabaltzea da

5. Badira agerraldi batzuk *-lako seinale* edo *-naren seinale* erakoak.

15. *Sentimendu*

Gure hustuketan hiru esalditan ageri da *sentimendu* izenaren mendeko perpaus izen laguna. Denak dira euskara batukoak eta azken aldikoak.

Perpaus jokatu gabea: *-t(z)earen sentimendua*:

Laburbilduz: eskola-porrotak frakasatua *izatearen sentimendua* hezurretaraino sartzen badu, ikasketak jarraitzea eragozten badu, langabezia egoteko eta delinkuentzia sartzeko aukerak ugaritzen baditu, orduan eskola-porrota bizitzako porrotaren eragilea dela esan daiteke. (Bat/3. aldia)

Aditz jokatu (*-n sentimendua/-laren sentimendua*):

Harremanak iraunkorrako gertatzen dira eta *lagun talde batetako den sentimendua* geroz eta handiagoa bilakatzen da. (Euskara mailaka) (Bat/3. aldia)
Bizidun batek osoki bilakatzea duen sena asetzeko zerbait eskas duelaren sentimentua, ondoez izaeran gauzatu daitekena, beharra emendatzeko desirioan bihurtu ohi da. (Bat/3. aldia)

Begien bistan da ez dugula ondorioz. Aurreko mendeetako testuak arakatu beharko dira, beraz.

16. *Susmo*

Susmo hitzarekin 18 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-la</i>	<i>-n</i>	<i>-naren</i>	<i>-neko</i>
2 agerraldi	12 agerraldi	3 agerraldi	1 (agerraldi bat)
% 11.1	% 66.7	% 16.7	% 5.6
<i>-la susmo</i>	<i>-n susmo</i>	<i>-naren susmo</i>	<i>-neko susmo</i>
1 (agerraldi bat)	11 agerraldi	3 agerraldi	1 (agerraldi bat)
(%5.6)	(%61.1)	(%16.7)	(%5.6)
<i>susmo -la</i>	<i>susmo -n</i>		
1 (agerraldi bat)	1 (agerraldi bat)		
(%5.6)	(%5.6)		

Hustuketan ez dago mendeko perpaus jokatu gaberik *susmo* izenaren lagun gisa. Esaldi guztietako mendekoek dute aditz jokatu. Denak dira aztertu dugun azken garaikoak (1969-90) eta gehienak dira euskara batu edo batu antzeko testuetakoak. Agerraldi bakarra dago bizkaieraz eta bakarra gipuzkeraz:

Hasiera baten amak bere alabeak *bide deungaren bat hartu eban susmoa* euki eban baina ondo pentsatu ondoren ezinezkoa zala konturatu zan. (B/3. aldia)

Leen ere aitatu dugun Iztueta-k —iñor gutxik bezela ezagutzen zuan noski bere erria—, pelota jokua *beeraka ote dijoan susmoa* artu duala ta bere kezka agertzen digunean, larruzko goantea aitatzen du. (G/3. aldia)

16.1. *-n* menderagailua

Hauxe da egitura nagusia. 11 agerraldi dira *-n susmoa* egitura dutenak eta 1 alde-rantzizko hurrenkera duena (*susmoa -n*). Kasu-markari dagokionean hauek dira hustuketan agertzen direnak:

susmoa ukan	(susmoa dut/dugu, susmoa daukat/daukate, susmoa euki eban)
susmoa izan	(susmo txikiena izanda ere)
susmoa	(susmoa nabari da/susmoa artu dut/susmoa zabaltzen ari gara)
susmoaz	(susmoaz beldurrez eraginda)

Formarik nagusia *susmoa (susmo txarra) eduki/izan* da. Agerraldi bakarra dago (zalantzakoa) bestelako kasu-marka ageri duena.

Ikusten da *susmoaz* erako perpaus bakar bat dagoela, atal honetan baino hobeto beste batean sar litekeena (*beldur*). Bestalde, *susmoa* izenaren tasun semantikoak kontuan izanda, erraz uler daiteke ez dagoela perpaus nagusiaren eta mendekoaren arteko subjektu-erreferentziakidetasunik; hau da, nagusiko subjektuak *susmoa* du edo ez du zerbait gertatuko ote den edo beste norbaitek zerbait egingo ote duen, baina nekez izango du bere buruaren edo ekintzen *susmoa*.

Hasiera baten amak bere alabeak *bide deungaren bat hartu eban susmoa* euki eban baina ondo pentsatu ondoren ezinezkoa zala konturatu zan. (B/3. aldia)

Mendeko perpausa honelakoa izan daiteke aditzari begira (12 agerraldi):

- dudazkoa (*ote* modalizatzailea duenak): 6 agerraldi

Leen ere aitatu dugun Iztueta-k —iñor gutxik bezela ezagutzen zuan noski bere erria—, pelota *jokua beeraka ote dijoan susmoa* artu duala ta bere kezka agertzen digunean, larruzko goantea aitatzen du. (G/3. aldia)

Beste ikasterxeak *hobeto ote dauden susmoa* zabaltzen ari gara. (Bat/3. aldia)

Eta orrek jendearen biotza bigundu baiño areago, *nazkatu egin ote duan susmoa* nabari da bazterretan. (Bat/3. aldia)

Mesede batzuk eskatzen zaizkio; haurren bigarren ortzaldia, *pozoituak ote dauden susmo txarra* daukaten janariak garbitzea —ogi, ur, kafe—, persona eta abere arrotzak sagaratzea eta etxeko egitea. (Bat/3. aldia)

Halere, autore berak aurreko esaldi horren *antzutasuna sumatzen ote zuen susmoa* dugu ondoren dakargun beste dimentsio hau ere berea dela dakigularik: zurrumbilo eta berezgarri horren konponbide bezala Euskal Herrian bizitza eraikia zutenei (nola euskotar hala “maketoei”) komuna zaien ideal edo lotkia bat seinalatuko die: ERLIJOARENA. (Bat/3. aldia)

A. —Zer dela eta da joera hau hain nabaria? J.A.A. —Gure ziklo poetiko-etan zenbait autore zahar oso azkar *bilobiratu ote ditugun susmoa* dut, eta ni Lizardiano peto petoa naizenez, Lizardiren berrirakurketa bat, birkokaketa bat burutu dut. (Bat/3. aldia)

“*Susmoa dut* zenbait autore zahar oso azkar *bilobiratu ote ditugun*” [tit] (3. aldia)

- iraganeko aditz puntukari edo burutua duena

San Luisen 100.000 semeen etorrera Tolosaldera *inguratzen ari zen susmoaz* beldurrez eraginda. (Bat/3. aldia)

Hasiera baten amak bere alabeak *bide deungaren bat bartu eban susmoa* euki eban baina ondo pentsatu ondoren ezinezkoa zala konturatu zan. (B/3. aldia)

Jaun-andreok, hemen *lapurketa bat egon den susmoa* daukat. (Bat/3. aldia)

- ahalezko hipotetikoak:

Götten han egon litekeen susmorik txikiena izanda ere, poliziari jakinera-zi behar diozu bertatik. (Bat/3. aldia)

16.2. *-la* menderagailua

Bi agerraldi baino ez daude halakoak, biak azken aldiko euskara batukoak:

Zentzu honetan —orrialdez orrialde begiratu ez badut ere— [*Jakin-en*] lehenengo urteak (1956-64) askoz eliztarrago agertzen zaizkigu, eta badut susmorik, alde horretatik, [*Egan-en*] paretsuan geratzen zitzaigula urte haietan [*Euzko Gogo*a]. (Bat/3. aldia)

Baina Ali Babaren emazte Zobeidak ikusi zuen seinale hura bere atean eta tranparen bat izango zela susmo egin zuen. (Bat/3. aldia)

16.3. Beste egitura batzuk

Badira hustuketan hiru agerraldi *-naren susmoa* erakoak, hirurak azken aldiko euskara batukoak (hauetako bi egunkari-aldizkarietakoak dira):

Frantziskok, halare, bazuen euriak atertuko ez zuenaren susmoa eta beldur zen, eltzetsuren batek bi umeak erreka bazterrean ikus balitza, lanak tra-kestuko ote zituen. (Bat/3. aldia)

Euskara eskola irabazten hasi da egunetik egunera, bainan era berean kalea galtzen ari garenaren susmoa dut barru barruan sarturik. (Bat/3. aldia)

Folio artean dagoen xomorroa izan, eta, honez gero, nire apunteak ikasi dituenaren susmoa ere badut. (Bat/3. aldia)

Agerraldi bakarra dago *-neko susmo* erakoa, hau ere azken aldikoa.

Baina orain aurkezten ari naizen etxe-metaforarekin zerikusitxoren bat ba ote dueneko susmoa hartua nago. (Bat/3. aldia)

Hain agerraldi gutxi izanik, denak azken aldikoak, nekez lor daiteke ondoriorik datu hauetatik. Aurreko mendeetako testuak aztertu beharko dira, bada.

16.4. Ondorioak

1. *Susmo* izenak ez du jokatu gabeko mendekorik hartzen.

2. Agerpen-forma nagusia *-n susmoa* da. Beste batzuk: *-la susmo*, *susmo -la*, *-naren susmo*, *-neko susmo*.

3. Ia beti ageri da mendekoa izenaren aurretik: *-n susmoa*.

Jaun-andreok, hemen lapurketa bat egon den susmoa daukat

4. Mendeko perpausaren aditzak maiz du *ote* modalizatzailea.

Beste ikasterxeak hobeto ote dauden susmoa zabaltzen ari gara

17. Uste

Uste hitzarekin 107 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

-t(z)eko	-la	-n	-lako	-naren	-neko
27 agerraldi	20 agerraldi	20 agerraldi	25 agerraldi	6 agerraldi	2 agerraldi
% 25.2	% 18.7	% 18.7	% 23.4	% 5.6	% 1.9
-t(z)eko uste	-la uste	-n uste	-lako uste	-naren uste	-neko uste
26 (% 24.3)	5 (% 4.7)	17 (% 15.9)	23 (% 21.5)	6 (% 5.6)	2 (% 1.9)
uste -t(z)eko	uste -la	uste -n	uste lakoan	partiz.	partzipioa
1 (% 0.9)	15 (% 14)	3 (% 2.8)	2 (% 1.9)	7 agerraldia	uste
				% 6.5	7 (% 6.5)

Hustuketan ikus daitekeenez, *uste* izenak mendeko perpaus jokatu gabea zein jokatu har ditzake. Jokatu gabea denean *-t(z)eko uste* erakoa da gehienetan (26 agerraldi, %24.3), lan honetan aztertu ditugun beste hitz askoren kasuan bezala. Hona adibide batzuk:

-t(z)eko uste

Suenon, Dinamarrka'ko bakalduna agerrtu zan urrengo urrtian gudarozte aundi bategaz bere aberritarren ayerrkundia *arrtzeko ustiagaz*. (B/1. aldia)
 XABIER: Orra ba... Ori jakin detanian, jua naiz Mendibe'ra Txomin "kankallu" *ikusteko ustean*, ba-an ara ere alperrik: Kalipornia'ra jua da. (G/1. aldia)
 Neska mutil mordo bat, Udalaiz aundi politero [sic] *igoteko usteagaz* eldu ziran Canpanzar zugaztiraño ta andik biñan biñan urten eben bakotxak bere aldetik aitz tontorreraño igotera. (B/2. aldia)

Burdiaren pertikak zertu deutsoez eta han doaz gizona ta mutila huri haundirantz, euren burdina txatarrak *eroateko ustean*. (B/2. aldia)

Santuak zorionekoak ote dira mundu onetan? Ez ta oietzek ere: gurutzapean bai daude, bide gorrian gora bai dijoaz, eta oñak minberatuta, nekatuta, jota gorputzak... Izatekotan, zorionekoak *izateko ustean* dijoaz, baña oraïndik ez dira. (B/2. aldia)

Auzo'ko, Amilgain basetxean oñordeko edo maiorazko dan Iñaxio'rekin, laister *ezkontzeko ustean* dabill. (G/2. aldia)

Eta erri giroa ta inguruak *apaintzeko ustex* egifa da. (G/3. aldia)

Horren arabera, bere oinarri soziala ere eratuz joan da, euskal gizarte osoa *bereganatzeko asmorik edo usterik gabe*. (Bat/3. aldia)

Mendeko perpausak aditz jokatu duenean berriz, badirudi hiru aukera direla nagusi: *-la* menderagailua (20 agerraldi, % 18.7), gehienetan *uste...* *-la* hurrenkeran

(15 agerraldi); *-n* menderagailua (20 agerraldi, % 18.7), gehienetan *-n uste...* hurrenkeran (17 agerraldi), eta *-lako uste* (25 agerraldi, % 23.4).

Hona adibide batzuk euskalki eta garai guztietakoak, *uste -la egitura* ageri dutenak.

uste -la

Gastien eztabaidea garraztuten asi zanian, jagi zan alako baten zaldun ori ta begirune andijaz esan eban: -Iñok deitu eztaustan lekura nator, eta azartu naz orrenbesteraño, *ustia dodalako parkatuko daustazubela*, bada nik zuben aita ixateko beste urte dodaz, zer-edo-zer alkar ezagutzen dogu, ta neure bixitza luzian gauza asko ikusita nagonez, argi apurren bat ekarri daiket zubek darabiltzuben eztabaidara. (B/1. aldia)

Jesus gure Jauna gutartera jatxi baño gutxiz aurrerago, Erromako gudariak sartu ziran gure ibarrak barrena, *ustez iñork etzuela irauziko* mundu guztiak zekarren beren uztarri gogorra. (G/1. aldia)

Ua bitarteko, *uste on dugu*, onik aterako *gerala*. (G/2. aldia)

Eta itxaropenez beterik, *uste osoa degu*, lenengo “zortzikotea”, ortik *sortu daitekela*. (G/3. aldia)

Hamahiru ilabetez ez adituarena egin zuen, *ustez-eta* denborarekin bazterrak *jabalduko zirela*. (Ip/3. aldia)

Ustez eta Ameriketara joanez barnea *lasaituko zitzaiola*, hara joan zen; baina ez. (Bat./3. aldia)

Gogora dezagun aurreko mendeetako testuetan ere badirela halako agerraldiak, *uste -la* hurrenkerakoak, alegia.

Badut ustea Jainkoa *orhoituko dela* gaixo haukiez. Prop. 1881, 153 (DRA)

Uste osoan naiz *ethorriko zavela*. HARRIET

Eta hona *-n uste* egitura dutenetakoak:

-n uste

Lau illebete nai ebazan igaro etxean aldi onetan, gero luzarorako *alde egingo eban ustean*, baiña ikusirik ontzi ta ontziburu oberik etzala agertuko, artu eban joateko burubidea. (B/1. aldia)

Itz eraltzia edozeñentzako lana ez dala bai-dakit; nik eraldutakoak *ongi dauden usterik* ez daukat, baiña gaizkixego ba-da ere erderaz baño euzkeraz esan naigo det. (G/1. aldia)

Oiñaze oro igaro-bide dira lurrean, ta *igaroko diranen ustea* nasai-bide iaku. (B/2. aldia)

Honegatik, gaztetxo zala eroan eben Txirapozura, uri handietatik urrinduaz arte *zaletasunetik alde eragingo eutsen usteaz*. (B/3. aldia)

Bukatzeko, eskerrak eman nahi dizkiegu alde edo moldez, era guztietako laguntza eskuratu digutenei, eta inkestabidez bere ohar baliotsuak egin dizkiguten itzultzaile horiei, guztion artean “ekinak jarraipena” *izango duen uste osoz*. (Bat./3. aldia)

Honakoan ere badira aurreko mendeetako agerraldiak *-n uste* hurrenkerakoak.

Burhasoek *ekharriak ziren ustez*, bertze orduz bezala misionistak hartuko zituen, eta bere gustuz haziko. Prop. 1878, 167 (DRA)

Bestalde, maiz ageri da *-lako uste* egitura ere. Hona adibideak:

Gaiñera, otoitz au egitean, Kristok eriotza garaitu duelako fedea aitortzen dugu, eta gu ere garaipen ortan partedun *izango geralako uste-oso*a agertzen. (G/3. aldia)

Hoik direla eta, argi-iturri bakoitza ugin-saldo baten *sorburu delako uster*a makurtu ziren fisikariak; ugin baten bizkarra eta beste baten sakonunea batera gertatzen diren tokietan elkar duseztu [sic] eta illununea azaltzeak bidezko dirudi horrela. (Bat./3. aldia)

Zure biotz ona ezaguturik, / gure eskapen au *ondo artuko / dezulako uste*an gelditzen gera. (G/1. aldia)

Iritzi-billa zatozkit aurkitze edo atzemate berri onezaz, nereak *zerbait balio duelako uste*an. (630/G/2. aldia)

Egun hartan, / gizon batzuek, *saindu zirelako uste*an, / beren buruak gora baitzauzkaten / eta bertzeak DEUS GUTI, / (...)//. (Ip/2. aldia)

Igande batean, itzaldia egiten zegola, ixiltzen da; ta bere esku ta begiak donokiruntz (zerurontz) jasota bere itzaldiari jarraitzen dio osanaz [sic]: "Zuen artean arrkitzen dira bai beren senarrak illak diralako ustez, sorr-ginkeriak egiten dituzten emakume batzuek". (G/1. aldia)

Honakoan ere badira aurreko mendeetako adibideak.

Zerukoak *izan direlako uste* edo *esperanza* andi batekin. *Mend. Jes. Biotz.* 192-25 (DRA)

Askoz bakanagoak gertatzen dira *-naren uste* (%5.6) eta *-neko uste* (%1.9) egiturak.

17.1. *Uste*-ren mendeko perpaus jokatu gabek

17.1.1. *-t(z)eko uste da era nagusia*

Esan bezala, hauxe da forma nagusia jokatu gabeen artean (26 agerraldi). Agerraldi bakarra aurkitu dugu *uste* \emptyset *-t(z)eko* erakoa (helburuzkoa izan daitekeena) eta 7 agerraldi aditz-partizipioa dutenak. Baina ez dago *-t(z)ea* erako aditz-izena duen mendekorik *uste* izenari dagokion corpusean.

17.1.2. *-t(z)eko uste erakoak: gipuzkera-bizkaieratik batuta*

Aztertu dugun corpusean agerraldi guztiak dira bizkaierazkoak, gipuzkerazkoak edo euskara batuan idatzitako testuetakoak; badira hainbat agerraldi batu antzeko eta sailkatu gabeko testuetan aurkitu ditugunak. Baina ez dago agerraldirik lapurteranafarreran. Aipatzekoa da sail honetan sartu beharrekoa den arren forma aldetik berezia gertatzen den bizkaierazko agerraldia (lehen aldikoa): *igaroko ustea*; aztertu beharrekoa da ea holakorik baden aurreko mendeetan.

Bilbao'ko "Eusko Gaztedi", biyak, alkartuta, Iñaki, deunaren eguna oso alai *igaroko ustea* dauke. (1. aldia)

Adibidete giaren emaitza euskalkika ondoko koadroak jasotzen du (-t(z)eko *ustea*: agerraldiak euskalkika).

bizkaiera	6 agerraldi	euskara batua	4 agerraldi
gipuzkera	7 agerraldi	sailkatu gabeak	10 agerraldi
lapurtera-nafarrera	agerraldirik ez		

Eta euskalki-garai korrelazioari begira, zera ikus daiteke: garai bateko bizkaieraz-ko eta gipuzkerazko tradizioa jaso duela azken aldiko batuak.

	bizkaiera	gipuzkera	batua	sailkatu gabeak
1. aldia	3 agerraldi	2 agerraldi		2 agerraldi
2. aldia	3 agerraldi	4 agerraldi		2 agerraldi
3. aldia		1 (agerraldi bat)	4 agerraldi	5 agerraldi

17.1.3. Izenaren kasu-marka: bizkaieraz eta gipuzkeraz desberdin

Kasurik ohikoena inesiboa da (bizkaieraz eta gipuzkeraz), eta honen ondoan badira: soziatiboa (beti bizkaieraz, *-gaz* edo *-az*), beste kasu-markak (absolutiboa, partitiboa, instrumentala). Baina agerraldi gehienak azken aldiko euskara batuko testuetakoak dira. Mende-hasieratik 1968ra arteko testuetan soziatiboa (bizkaieraz), inesiboa (gipuzkeraz) eta instrumentala (gipuzkeraz) dira nagusi. Inesiboaren kasuan *ustean* da ia beti (*ustetan* agerraldi bakarra dago). Hauxe da agerraldietan aurkitu dugunaren emaitza:

<i>ustea</i>	4
<i>usteagaz (ustiagaz/ustiaz)</i>	5
<i>usterik (usterik gabe/usterik ez neukana)</i>	2
<i>ustean (ustean/ustetan)</i>	11
<i>ustez</i>	3

Badirudi, bestalde, ez dutela bizkaierak eta gipuzkerak berdintsu jokatu atal honetan: bizkaieraz aurkitu ditugun agerraldietan bakarra da inesiboari dagokiona, beste guztiak soziatiboak dira (*ustiagaz/ustiaz/uste beteaz*); gipuzkeraz, berriz 3 dira *ustean* erakoak eta 3 *ustez*.

Euskalkia	<i>ustea(ga)z</i>	<i>ustean</i>	<i>ustez</i>	beste kasu marka batzuk
bizkaiera	5 agerraldi	1 (agerraldi bat)	-	-
gipuzkera	-	3 agerraldi	3 agerraldi	-

17.1.4. Erreferentziakidetasuna

Oro har, mendeko jokatu gabeetan perpaus nagusiko eta mendeko subjektuek erreferentzia bera dute.

- Zure senargeya *iltteko ustiaz* egon dira (B/1. aldia)

Hau da, *baiek ustiaz egon dira/baiek zure senargai bil*

Jokatuetan, berriz, gerta daiteke erreferentziakidetasuna izatea edo ez izatea.

Erromako gudariak sartu ziran gure ibarrak barrena, *ustez iñork etzuela irau-ziko...* (G/1. aldia)

Lau illebeste nai ebazan igaro etxean aldi onetan, gero luzarorako *alde egingo eban ustean...* (B/1. aldia)

17.1.5. -t(z)eko uste

Badirudi ordena finkoa dela, beti *-t(z)eko uste*. Agerraldi bakarra dago bestelakoa, *uste -t(z)eko* alegia, eta honako kasu honetan, behintzat, erraz pentsa daiteke aditzaren mendeko helburuzko perpausa dugula.

Uste edo asmu ederragorik ezin euki leike geure Aberri maitia goraldu eta aintzatuteko (B/1. aldia)

17.1.6. Aditz-partizipiozkoak

Hauek ere badute tradizioa aurreko mendeetako testuetan:

Gerla bat *iraungi ustean*, beste handiago bat piztuko zuela. Axular, 30 (DRA)

Gure hustuketan badira halakoak baina gutxi dira inongo ondoriorik zehazteko. Bada bat lehen aldikoa (Ip) eta beste bat 2. aldikoa (B)

Gero horien segidan eta ondotik zohazin beldurrez eta beren buruak nolazpeit *salbatu beharrez edo ustez*, horiek bezala, nahiz gogoz kontra, egiten zutenak. (Erreboluzioneko zombait gerthakari) (Ip/1. aldia)

ANDRE KONTXESI: (Irripartsu au ere) Ni berriz, goizean eldu naiz Deba'tik nire aizpa maitearekin eguna *pasatu ustean* eta berarekin kalean arkitu naitzelarik, esan dit oraintxen zentozela txangotik. (Markesaren alaba. Drama iru ekitalditan) (G/2. aldia)

Gainerantzekoak azken aldikoak dira, euskara batukoak. Mendeko perpaus hauetan aditza prospektiboa da (gertakizun) baina ez beti. Bi agerraldi hauek dira bestelakoak, biak *-z* kasu-markaren ingurukoak.

Bokalarrean jatorriz >[x_a] daramaten mailegu "kultuak" ere bere hartan mantentzekotan gelditu ginen, batez ere azken urteetako idaztohitura hartara biltzen ari zela *ikusit ustez*: beraz [adib].... (Maileguzko hitzak. Ebakera eta idazkera) (Bat/3. aldia)

XOKOT-eko ZUBIA [tit] Pierre Topet etxen ez izanez, haren emaztea, ongi *egin ustez* eta lege-gizonek aholkatu, ari izana da lur trukatzeko eta lur saltzeko. (Pierre Topet-Etxahun) (Ip/ 3. aldia)

Perpaus hauen eta gerundialen artean dagoen alde bakarra aditzaren modalizazioa litzateke, eta erraz egin litezke beste era honetara, modalizazioa ez balitz:

hartara biltzen ari zela ikusiz
haren emaztea, ongi eginez eta lege-gizonek aholkaturik

17.2. Uste-ren mendeko perpaus jokatuak

<i>-la</i>	<i>-n</i>
20 agerraldi / % 18.7	20 agerraldi / % 18.7
<i>-la uste</i>	<i>-n uste</i>
5 agerraldi (% 4.7)	17 agerraldi (% 15.9)
<i>uste -la</i>	<i>uste -n</i>
15 agerraldi (% 14)	3 agerraldi (% 2.8)

Bietara osatzen dira *-la* zein *-n* menderagailuez eta ordena finko erabatekorik ez dagoen arren, joera nagusiak *uste -la* eta *-n uste* hurrenkeren aldekoak dira.

17.2.1. *-la menderagailua dutenak*

Ez dirudi halakoen artean euskalki edo garaien araberako banaketarik egin daitekeenik, euskalki guztietan eta hiru garaietan erabili ohi dira:

B	3 agerraldi	1. aldia	7 agerraldi
G	3 agerraldi	2. aldia	1 (agerraldi bat)
Ip-N	5 agerraldi	3. aldia	12 agerraldi
Batua	7 agerraldi		
sailkatu gabe	2 agerraldi		

17.2.1.1 *Ordena: uste -la nagusi*

Bost agerraldi baino ez daude hustuketan ohiko ordena urratzen dutenak. Bost horietatik bat da bizkaierazkoa, lehen aldikoa:

Zeure odol aberatsak eta zeure bijotz gozo orren atsekabiak *gaizkatuko nabela uste osuan* nago. (B/1. aldia)

Beste lau agerraldiak hirugarren aldikoak dira, euskara batuko testuetakoak dira 3 eta ekialdekoa 1:

Hau, biltzarrea 2-an *zela ustez*, ez da agertu; baina bertzea, Van der Bent protestanta, goizean eta arratsaldean, mintzatu zaiku, adiskidetasun handia erakutsiz katolikoan alde, bai eta jakitate zabala ta munduaren geroaz beldur bezenbat esperantza. (Ip/3. aldia)

Eta ez dirudi kasu markak, mendeko perpausaren funtzio sintaktikoa ez aditzaren aspektua arrazoi ageri direnik ordena hori gauzatzeko:

kasu marka: *uste osoa*, *uste osuan*, *ustetan*, *ustez*
aditzaren aspektua:

gaizkatuko nabela uste
propiedadea zela uste
jaun eta jabe zirela uste

biltzarrea 2-an zela uste
ahantzia duketela uste

17.2.1.2 Kasu-markak

Hiru eratako agerraldiak ditugu:

	B	G	L-N	Batua	sailkatu gabea	1. aldia	2. aldia	3. aldia
<i>ustea ukan/izan</i>								
7 agerraldi	1	2	2	2	-	3	1	3
<i>uste(t)an egon</i>								
4 agerraldi	1	-	-	1	2	3	-	1
<i>ustez</i>								
8 agerraldi	1	1	3	3	-	1	-	7
beste 1: <i>uste hau sartu du</i>								

Eta adibidete giaren azterketatik honakoa esan daiteke:

- *Uste ukan/izan* euskalki guztietan erabili ohi da mende honetan, baina *ustez* gehiago erabili da Ekialdean eta euskara batuan, bereziki azken aldian. Zaila da inesiboaren gainekoei buruzko ondorio garbirik adieraztea.

- Mende-hasierako agerraldietan maizen agertzen direnak *ustea ukan/izan* eta *ustean* dira. *Ustez*, berriz, hirugarren aldian agertzen da batez ere.

- *Uste ukan/izan* erakoetan *uste* izenak adjektiboa izan dezake: *uste ukan*, *uste on ukan*, *uste handia ukan*, *uste on handiagoa ukan*, *uste osoa ukan*.

- Inesiboaren inguruko egiturari buruz ez dago ondorio erabatekorik ezartzerik, *ustean egon* edo *uste osoan egon* izan daiteke (kasu batean *ustetan egon*).

- *Ustez* batez ere lapurteraz-nafarreraz eta euskara batuan ageri da, bereziki azken aldian.

-*Ustez* perpausaren hasieran edo barnean ager daiteke:

Jesus gure Jauna gutartera jatxi baño gutxiz aurrerago, Erromako gudariak sartu ziran gure ibarrak barrena, *ustez* iñork *etzuela irauziko* mundu guztiak zekarren beren uztarri gogorra. (G/1. aldia)

Ustez lehen baino be *lagunduago nagola*, funtsean minorian baino ez. (B/3. aldia)

-*Ustez* esapide modura ere ager daiteke *eta* juntagailuari lotua, perpausaren hasieran edo barnean:

Ustez eta Ameriketara joanez *barnea lasaituko zitzaiola*, hara joan zen; baina ez. (Bat/3. aldia)

Jaiki nintzen, *ustez eta* Jainkoak ez zidala *besterik agintzen*. (577 zk.)

17.2.1.3. Hitzzen ordena

Lehen esandakoaz gain, esan daiteke badirudiela sekuentzia finkoa dela *-la uste* erako egituretan. Ez, ordea, *uste -la* erakoetan. Hau da, badirudi galdegai-mintzagai jokoaren arabera ordenatzen dela perpausa eta *uste* izenaren eta *-la* menderagailua daraman adizkiaren artean edozein izen-sintagma edo adizlagun txerta daitekeela:

Orañ *uste osoan gaude*, Aretxabaletako euskaldun guziok Artolatxok, bear dan “justicia” *egingo duala* (1. aldia)

Uste(t)an egon eta *ustea ukan* erakoek konpletiboaren parafraisi zuzena onartzen dute, ordena berean:

Orañ *uste osoan gaude*, Aretxabaletako euskaldun guziok Artolatxok, bear dan “justicia” *egingo duala*
 “Orain *uste* dugu Aretxabaletako euskaldun guziok / Artolatxok (NORK) behar den “justicia” (ZER) *egingo duela*”

17.2.2. -n menderagailua dutenak

Hiru agerraldi izan ezik denak dira *-n uste* erakoak.

	B	G	L-N	Barua	sailkaru gabeak
agerraldi-kopurua	5	5	1	7	2
	1. aldia		2. aldia	3. aldia	
agerraldi-kopurua	5		2	13	

Ez dago euskalki eta aldien arteko korrelazio zuzenik, hau da, euskalki batean zein bestean badira agerraldiak garai batekoak eta besteakoak.

Kasu-markak

ustea (k)	6	ustearekin	1
usterik	1	ustez	6
ustea(ga)z/ustearekin	1	uste(t)an	4

Eta hauek dira agerraldi hauen azterketaren ondorioak:

- *Ustez* da maizen aurki daitekeen egitura. Bereziki aipatu beharrekoa da *uste -n* (izena mendeko perpausaren aurretik, alegia) erako agerraldietan beti dela *-z* kasu-marka (3 agerraldi).

- *Uste* izenaren lekuan *uste osoa* edo *uste soila* sintagmak ager daitezke: *uste osoa*, *uste osoz*, *uste osoarekin*, *uste osoan*, *uste soilean*.

- *Uste* izenak inesiboko kasu-marka hartzean *-an* hartzen du (kasu bakar batean hartzen du mugagabea, *ustetan*).

Mendeko perpausaren aditza. Ondoko koadroak jasotzen ditu mendeko perpausaren aditzaren izaera, aspektua eta modalizazioari buruzko datuak.

Mendeko perpausa	Uste	Aspektua	Modal	Aldia
1. ongi dauden	usterik ez daukat	puntukaria		2
2. garaile izango geran	uste osoa degu	+gero -burutu		1
3. igaroko diranen	ustea nasai-bide iaku	+gero -burutu		2
4. -tik alde eragingo eutseN	usteaz	+gero -burutu		3
5. topatuko zituen	usteatik	+gero -burutu	ote ez	3
6. jarraipena izango duen	uste osoz	+gero -burutu		3
7. bakar batek asmatua ote den	ustea			3
8. inoiz beteta ikusiko ez diren	uste osoarekin	+gero	-burutu	3
9. irrikaz irakurriko duten	uste osoan gatoz	+gero -burutu		3
10. -an aurkeztuko duan	ustea degu	+gero -burutu	subj.	3
11. betetzen ari den	usteatik	-gero -burutu		3
12. lagungarri izan dadin	uste soilean			3
13. alde egingo eban	ustean	+gero -burutu		1
14. ondo enkajatuko duen	ustetan	+gero -burutu	ahal	3
15. bero ginaN	ustez	puntukaria		1
16. zezker txarra jazo leitekean	ustez			1

Uste	Mendeko perpausa	Aspektua	Modal	Aldia
1. ustez	hala emanik hobe den	puntukaria		1
2. ustez	beren etsai eta arerio ziraden	puntukaria		1
3. ustez eta	zerbaitetarako beharko zuen	+gero -burutu		3

Hortaz, mendeko perpausaren aditza gehienetan (+gero -burutua) erakoa da eta ez dago adizki buruturik honelako egituretan. Aztertu beharreko gaia da lehen eta hirugarren aldien arteko aldea, lehen aldian maizago ageri baita adizki puntukaria, baina han ere ez dago forma buruturik.

	1. aldia	2. aldia	3. aldia
puntukaria	3	1	0
+gero -burutu	2	1	9
besteak	1	0	2

17.2.3. -lako uste... eta uste... -lakoan erakoak

Bi agerraldi baino ez dira *uste -lakoan* erakoak, biak euskara batuan idatzitako azken aldiko testuetakoak.

Gehienetan irakasleak aukeratutako dokumentuz kanpo ez da besterik sartzen ikasgelan eta berak aukeratuek aurrez erabakitako progresio bati erantzuten diote, *ustez* bederen, ikaslearen motibazioari dagozkienak *divrelakoan*. (Bat/3. aldia)

Izan ere urteak joan eta urteak etorri, *ustez* euskara *ikasten ari direlakoan*, praktikan ez bait da aurrerakada haundirik sumatzen. (Bat/3. aldia)

Beste agerraldi guztiak *-lako uste* erakoak dira, 23 agerraldi, honela bana daitezkeenak:

aldia	guztira: 23	1. aldia	2. aldia	3. aldia
Bat	16	-	-	16
G	5	3	1	1
B	1	-	-	1
L	1	-	1	-

Badirudi garai bateko tradizioari jarraiki (aurreko mendeetako zehazki azertu behar) gaurko euskara batuan eredu hau zabaldu dela beste mendeko jokatuena (*-la* /*-n*) neurriraino.

Kasu-marka

ustea (8 agerraldi): *ustea, uste osoa*

ustean (11 agerraldi): *ustean, uste osoan; ustean dago/ustean datza*; agerraldi bakarra da *ustetan* erakoa

usteak (ergatiboa, 2 agerraldi): *usteak, uste horrek*

ustera: 1 (agerraldi bat)

argi-iturri bakoitza ugin-saldo baten sorburu *delako ustera* makurtu ziren fisikariak (Bat/3. aldia)

ustez: 1 (agerraldi bat)

Zuen artean arrkitzen dira bai beren senarrak illak *diralako ustez*, sorrgin-keriak giten dituzten emakume batzuek. (G/1. aldia)

Absolutiboa eta inesiboa dira nagusi honako egitura honen kasuan (*-lako*); beraz, aurrekoetan (*-la, -n*) ez bezala, nekezago eratzen da mendeko izen laguna *-z* kasu-marka duen izenaren inguruan.

17.2.4. *-naren uste*

Hustuketan 6 agerraldi aurkitu ditugu. Denak dira euskara batuan idatzitako testuetakoak bizkaierazko testu bateko agerraldi bakar bat izan ezik, eta den-denak dira azken aldikoak. Ez dago gure mende honetako hustuketan agerraldi bakar bat ere 1969 baino lehenagorik. Ez dago gure hustuketan mendeko perpaus izenlagun honekin antzekotasun formala gordetzen duen erlatibozkorik bat ere (*-naren uste*).

Eragile nagusia ez bada ere, balentria extralinguistikoaren ospe honek asko lagundu du Euskal Herria herri diferentziatu *bezala desagertuko litzatekeenaren usteak* indar hartu izatean, baldin egun batez bere hizkuntza, euskara, gal baleza; hau da, herriaren eta hizkuntzaren baterako superbizipen historikoaren esperientzia lehenalditik etorkizunera aldatzen da, eta esperientzia historikoa postulatu funtzional bilakatzen: (...) (Bat/3. aldia)

Neolito garaian banakako erritua nagusi *izan zenaren usteak*, Los Husos-eko III. B maila [kurts] Eneolitoaren jatorriari berari atxekitzera eramán gintuen, nahiz eta suharri [kurts] -materialek, Neolitikoa zela suposatzeko aukera eman. (Bat/3. aldia)

Inork ez zekien zer egingo zieten baina beren biziak, han, oinazetan *utzi beharko zituztenaren uste osoa* zuten denek. (Bat/3. aldia)

Aurten, Euskal Komunitate Autonomoaren hiriburuan saskibaloí talde indartsu *bat osatu zenaren ustea* zeukaten askok eta askok. (Bat/3. aldia)

Gainera, ba daude Guztizko Diruegitamuetan sartu gabeko zenbait gairen araupeketa Guztizko Diruegitamuen Legeei uzten dieten erabakiak ere eta hori, agian, Lege horien epe-mugarik eza dela etengabeango unean-uneangotze bat egin ahal izateko bide egoki *izan daitezkeenaren ustetan*. (Bat/3. aldia)

Herria bere burujabe *danaren uste hori* anartean ez zan, gizaldiak geroago asmatuko eben, arean Frantziako Matxinadan. (B/3. aldia)

17.2.5. -neko uste

Gure adibidetegian 2 agerraldi baino ez daude, biak euskara batuan idatzitako azken aldiko testuetakoak.

Horretatik etorri da naturalaren kultoa eta prozesu industrialetatik eta kimikoetatik kanpo elaboratua izan den produktu guztiak hobek *direneko ustea* oso zabaldua da dagoeneko. (Bat/3. aldia)

Gu, euskal ikaskuntzei orohar eta bereziki etnografia-lanei bide berriak emateko hain funtsezko eragina izan zuen ihardutze-eraren eraldakuntzari hainbeste garrantzi ematen diogunez gero, erabat bat gatoz On Jose Migelek antza pentsatzen duenez aldi berri honek "ihardutze-arauden alde-tik" berrikuntza bat *dakarreneko ustean*. (Bat/3. aldia)

17.3. Uste(t)an

Bereziki aipatzekoa da inesibo mugagabea, *ustetan*. Ez dago gure hustuketan agerraldi bat ere lehen aldikorik eta bakarra bigarren aldikoa, Azpillagarena (1962ko bertso-txapelketakoa; *ustetan* bertso amaiera da, gainera, errima gorde beharrekoa alegia: *Santo Tomasetan / ustetan / klasetan / zer dan*); horretaz gain denak dira azken aldikoak (1969tik aurrerakoak) eta euskara batuan idatzitako testuetatik jasoak. Baina era guztietako menderagailuak ageri dituzte (*-la, -lako, -n, -naren*) eta pentsa daiteke, beraz, tradizio handirik gabeko (aztertu dugun mende honetako testuetan, bederen) mugagabearen erabilera dela, bereziki euskara batuko erabilerari lotua.

-lako ustetan: zegoelako ustetan / aditzen zituelako ustetan / erazi zutelako ustetan

-n ustetan: enkatatuko duen ustetan

-naren ustetan: izan daitezkeenaren ustetan

-la ustetan: jaun eta jabe zirela ustetan zeudenean

Eta euskara batuko azken aldiko agerraldi bakan hauen ondoan badira forma mugatua erakusten dutenak, *ustean* erakoak alegia, aldi eta euskalki guztietan.

	<i>ustean</i> (agerraldi-kopurua)	<i>ustetan</i> (agerraldi-kopurua)
B	3	0
G	8	1
Ip	1	0
Bat	8	6
	<i>ustean</i> (agerraldi-kopurua)	<i>ustetan</i> (agerraldi-kopurua)
1. aldia	4	0
2. aldia	7	1
3. aldia	9	6
	<i>ustean</i> (agerraldi-kopurua)	<i>ustetan</i> (agerraldi-kopurua)
jokatugabeak	11	1
jokatuak	9	6

17.4. Ondorioak

1. Uste izenaren mendeko perpausak.

Uste izenak jokatu gabeko mendekoak hartzen dituzenean, forma hau ageri da maizen: *-t(z)eko uste...* *Uste* izenaren mendeko perpausa jokatu denean, hauetako bat da maizen: *uste... -la / -n uste*. Beste formak gutxitan erabili ohi dira: *uste... -t(z)eko, -la uste..., uste... -n, -naren, -neko, partizipioa uste...*

2. Mendeko jokatugabeak.

Mendeko jokatugabea duten esaldietan *uste* izena inesiboan agertzen da nagusiki. Bizkaieraz inesiboa eta soziatiboa erabili ohi dira nagusiki. Gipuzkeraz inesiboa eta instrumentala erabili ohi dira nagusiki. Inesibo mugatua, *ustean*, erabili ohi da batez ere.

3. Mendeko jokatuak.

3.1. Menderagailuak eta ordena

-la menderagailua *uste* izenaren ondoren joan ohi da: *uste... -la*

-n menderagailua *uste* izenaren aurretik joan ohi da: *-n uste...*

3.2. Kasu-markak

Ustea ukan/izan euskalki guztietan erabili ohi da.

Ustea ukan/izan forman izenak izenondoa izan dezake: *uste on, uste osoa...*

Ustez batez ere Ekialdean eta euskara batuan erabili ohi da, azken aldian.

Ustez perpausaren hasieran edo barnean ager daiteke.

Ustez esapide modura ager daiteke eta juntagailuarekin: *ustez eta...*

3.3. Mendeko perpausaren aditza

Mendeko perpausaren aditzia ez da [+burutu] erakoa.

Aditzia gehienetan [+gero -burutu] da, baina mende-hasieran badira puntukariak.

3.4. *Beste forma batzuk.*

Gainerantzeko formak: *-naren uste...*, *-neko uste...* gutxiagotan agertzen dira corpusean, beti euskara batuko azken aldiko testuetan.

18. *Zalantza*

Zalantza hitzarekin 7 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko perpau-
sa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-t(z)eko</i>	<i>-la</i>	<i>-n</i>
1 (agerraldi bat) / % 14.3	5 agerraldi / % 71.4	1 (agerraldi bat) / % 14.3
<i>-t(z)eko zalantza</i>	<i>-la zalantza</i>	<i>-n zalantza</i>
1 (agerraldi bat)	1 <i>zalantza -la</i>	1 (agerraldi bat)
	4	

Agerraldi gehienak, hortaz, *zalantza -la* erakoak dira:

Lana irakurtzeaz, *ez dago zalantzarik* Aita Larramendiren gramatika eta hiz-
tegia *erabili zituela*, baina ez beti. (Bat/3. aldia)

Ez dago inolako zalantzarik Estatu faxistak nazio bakar bat *osatzen duela* eta
bererentzat batasun nazionala sakratua da. (Bat/3. aldia)

Ez da zalantzarik ezagutzen zuela, gramatikagile irakurrien artean aipatzen
duenez gero (ik. gorago) eta maiz erabiltzen ere gramatikan. (Bat/3. aldia)

Blum ezagutzen zuen edo azterketeran zehar bere izaera ezagutu zuteneta-
tik inork *ez zuen zalantzarik egiten*, bera izan balitz egilea Schönneren erail-
keta argi eta garbi *aitortuko zuela*. (Bat/3. aldia)

Denak dira ezezkoak (*ez da/dago zalantzarik* edo *ez du zalantzarik egiten*). Denak
dira azken aldiko euskara batuko testuetakoak. Bada hauen ondoan alderantzizko
ordena dakarren agerraldi bat.

Gu ere ahalegindu beharko garela ez dago zalantzarik. (Bat/3. aldia)

Gainerantzeko bi agerraldiak ez dira ezezkoak, baina biak dira zalantzazkoak:
batak *ote* hitzaren bidez adierazten du zalantza, eta besteak baldintzaren bidez.

Esaldia berea *ote* zen zalantza pizten hasi zen guban baina tertuliakide bera
aurreratu zitzaigun gure zalantza boomerang gisa bere aurka bueltatu
baino lehen: -Esaldia ez da nirea, baina berdin zaio. (Bat/3. aldia)

Galdera hauez harriturik, erantzuteko zalantzan balego haurra, libreki
espresatzera bultzatzeko hau esan diezaiokezu: "Zuk badakizu, jolas bat
da". (Bat/3. aldia)

Aditz jokatugabea duenean bada subjektuen arteko erreferentziakidetasuna eta
aditz jokatua duenean (*ote* modalizatzailea) ez da erreferentziakidetasunik. Beraz, nahiz

eta agerraldi urriek nahikoa datu eskaintzen ez duten eta aurreko mendeetakoa aztertu beharko den, pentsa liteke hauxe dela joera:

ezezkoak	<i>ez da/dago zalantzarik -la</i>
baiezkoak (erreferentziakidetasuna)	<i>-r(z)eko zalantza</i>
baiezkoak (erreferentziakidetasunik ez)	<i>(ote) -n zalantza</i>

19. Zantzu

Hiru agerraldi baino ez daude hustuketan. Bat da gipuzkeraz idatzitako lehen aldiko testu batekoa (*Balmesen El Criterio euskaraz*), *-n zantzu* erakoa hain zuzen. Aztertu beharrekoa da ea *-n* den menderagailua aurreko mendeetako agerraldietan.

Gizonai almenak malla berdingetan banatzen diezten Egillea'k, beren elburua erakusteko sen bikaña ematen die; bearketa baterako zaletasun iraukor-iraukorra ta sendo-sendoa, ortarako gaitasundun jaio giñan santzu naiko baitiña da (...). (G/1. aldia)

Beste bi agerraldiak biak dira azken aldiko euskara batuko testuetakoak. Batak du *-n* menderagailutzat eta bestea da *-neko zantzua* erakoa.

Hara hemen etxebarneko zenbait zorigaiztoko desoreka eta sorgin-agerpen:
a) Oilarrak gauzez zazpi kukurruku jo ezker, etxean norbait hilko deneko zantzua omen da, esaten digute Azkuek (19,108) eta Bárandiaranek (21, II, 361). (Bat/3. aldia)

20. Zurrumurru

Zurrumurru hitzarekin 5 agerraldi aurkitu ditugu gure corpusean, mendeko per-pausa hartzen dutenak. Hona hemen egituraz egitura agerraldien banaketa:

<i>-la</i>		
2 agerraldi	<i>-n</i>	
2 agerraldi	<i>-laren</i>	
1 (agerraldi bat)		
<i>-la zurrumurru</i>	<i>-n zurrumurru</i>	<i>-laren zurrumurrua</i>
1 (agerraldi bat)	2 agerraldi	1 (agerraldi bat)
<i>zurrumurru -la</i>		
1 (agerraldi bat)		

Zurrumurru izenak *-la* edo *-n* menderagailuen bidez hartzen ditu mendeko per-paus izen lagunak. Lan honetan aztertu ditugun beste izenekin gertatzen den bezala, ordena era batekoa edo bestekoa izan daiteke (*-la* izena/ izena *-la*) baina ezin daiteke ondorio zehatzagorik ezarri agerraldien urritasuna dela eta. Ez dago esaterik *-n* menderagailuaren kasuan zein den ordena, bi agerraldi baino ez ditugu eta.

Bada egitura hauetaz gain agerraldi bat *-laren zurrumurrua* erakoa, baina euskalki-aldi korrelazioak agerian uzten du zein den orain arteko joera eta ez dirudi azken aldiko agerraldi bakar batek besterik pentsatzeko arrazoi eman dezakeenik.

Egitura	Aldia	Euskalkia
<i>-la zurrumurru</i>	3.	G
<i>zurrumurru -la</i>	3.	G
<i>-n zurrumurru</i>	2.	B
<i>-n zurrumurru</i>	2.	G
<i>-laren zurrumurru</i>	3.	Batua

Hona agerraldiak:

Amaren ama moroa zala zurru-murrua sortu zan Tiebasen, etxeoandre berria Tudelatik ekarri zutenean. (G/3. aldia)

Joan dan udazkenean edo, zurrumurrua zabaldu zan, Ikastola, fraileen babesetik atera eta Lazkanoko erretorearen babesean jarri nahirik zebilela gure aita Mauro. (G/3. aldia)

Datorren urteko udan beste 15 neurkin luzatzen asiko ete diran zurru-murrua dabil, naikua diru batzen ba'da orduko-edo;... (B/2. aldia)

Gañera, gutxien usten degun garaian, eta laister, guda bukatzera dijoan zurru-murrua dabil bazterretan. (G/2. aldia)

Baina... sekulako gauzak jakiten zituzten, gero, berriak beraien erara saltsara moldatzen, eta azkenik denetan zabaltzen: hala nola, egun batez, Baionako apezpikua Haltsura etorri beharra bait zen, Aita Saindua bera, Erromatik, Jatsura bisitaz jinen zelaren zurrumurrua, inguru guzian barre-atu zuten. (Bat/3. aldia)

21. Ondorio orokorrak

Izenez izen eskaini ditugu datuak eta honako ondorio orokor hauek aipatu nahi ditugu orain. Kontuan izan behar da datuok mende honi baino ez diotela erreferentzia egiten eta laburpen hau aurreko mendeetako datuekin erkatuko duen lanaren zain geratzen dela.

1. Izenek mendeko perpausa hartzen dutenean, maizago hartzen dute jokatugabea (%66) jokatua baino (%32).
2. Izenak mendeko perpaus jokatugabea hartzen duenean, adizkia maizago izan ohi da aditz-izena (%64, ia beti *-t(z)eko*) partizipioa baino (%36). Ez dirudi joera-alda-keta nabarmenik gertatu denik mende-hasieratik gaurko testuetara.
3. Jokatuaren artean maizen erabili ohi direnak honako menderagailu hauek dira: *-n* (%50.1) eta *-la* (%24). Erabilera urriagoa du *-lako* menderagailuak (%12.2).
4. Jokatuaren artean oso erabilera urrikoak gertatu ohi dira *-lakoaren* (%1.4), *-laren* (%3.8), *-naren* (%4.3) eta *-neko* (%2.9) egiturak.
5. Erabilera urrikoak izan arren, *-lakoaren*, *-laren*, *-naren* eta *-neko* egiturek erabilera-hazkunde nabarmena izan dute mendean zehar: %5.5 lehen bi aldietan (1900-1968) eta %15.6 hirugarren aldian (1969-1990). Bereziki *-lakoaren*, *-laren*, *-naren* egituren erabilera hazi da: %2.8 lehen aldian, %2.9 bigarren aldian, %8.1 hirugarren aldian.

6. Alde nabarmena dago Mendebalde-Erdialdeko erabileraren eta Ekialdekoaren artean. Bietan dira nagusi forma jokatuak, baina Mendebaldean askoz handiagoa da forma jokatugabeen (-t(z)eko) maiztasuna (-t(z)eko %23.6 Mend. eta %4.3 Eki.; batua erdiko neurrian geratzen da). Forma jokatuaren artean -n da nagusi Mendebaldean (-n %39.4; -la %8.7); Ekialdean, berriz, -la da nagusi (-n %14.9; -la %48.9); euskara batuko agerpena bien bitartekoa da.

Bibliografia

- Azkarate, M., ms., "Perpaus izen lagunak", Euskaltzaindiko Gramatika Batzorderako prestatutako txosten argitaragabea.
- _____, 1995, "Hobekuntza Ikastaroa", Euskal Herriko Unibertsitateko irakasle elebiduentzat prestatutako hobekuntza-ikastaroko material argitaragabea.
- Azkue, R.M., 1905-1906, *Diccionario vasco-español-francés*, Bilbao. Berrarg. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao 1969.
- _____, 1925, *Morfología vasca*, Bilbo. Berrarg. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbo 1969.
- Egunkaria, 1995, *Estilo liburua*, Egunkaria, Andoain.
- Goenaga, P., 1978, *Gramatika bideetan*, Berrarg. Erein, Donostia 1980.
- Kintana, X. & Salaburu, P., 1984, *Euskara hobean hobe*, EHU, Leioa.
- Lafitte, P., 1944, *Grammaire basque (Navarro-labourdin littéraire)*, Baiona. Berrarg. Elkar, Donostia 1979.
- Oihartzabal, B., 1986, "Erlatibakuntza: perpaus erlatiboen egitura: izen erlatibatuaren betakizuna haren barnean", in P. Salaburu (arg.), *Euskal sintaxiaren zenbait arazo*, EHUko Argitarapen Zerbitzua, 131-153.
- Zubiri, Y. & Zubiri, E., 1995, *Euskal gramatika osoa*, Didaktiker, Bilbo.